

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНТЕГРАЦІЇ**

БІРО ЄВА ЙОСИПІВНА

ІСТОРІЯ

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра
Тема. Політика економічної підтримки Угорщини на Закарпаття

Науковий керівник:
Бачо Роберт Йосипович
Науковий ступінь, вчене звання
доцент

Ужгород-2017

**UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
UKRÁN–MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓ TANSZÉK**

SZAKDOLGOZAT

történelemből

Téma. Magyarország kárpátaljai támogatáspolitikája

Biró Éva
V. évfolyamos hallgató
Történelem szakirány

Témavezető: Bacsó Róbert

Nemzeti értékelés: _____

100 pontos értékelés: _____

ECTS értékelés: _____

A bizottság tagjai: _____

Ungvár—2017

Tartalom

Bevezetés.....	5
I. FEJEZET Magyarország nemzetpolitikai stratégiája a rendszerváltástól napjainkig.....	8
1.1 A magyar kormányzatok nemzetstratégiájának általános áttekintése a rendszerváltástól napjainkig.....	8
Antall-kormány (1990–1994)	8
Horn-kormány (1994-1998).....	9
Orbán-kormány (1998-2002)	10
Medgyessy-kormány (2002–2004)	12
Gyurcsány-kormány (2004–2006)	12
A második Gyurcsány-kormány (2006-2010)	13
Orbán-kormány (2010–)	14
II. FEJEZET A kárpátaljai magyarság támogatásának csatornái napjainkban. 17	
2.1 Kormányzati források	17
BGA Zrt. által folyósított támogatások.....	17
A KMKSZ JA által koordinált pályázatok	19
Keleti-partnerség program	20
Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program.....	20
2.2 Oktatási intézmények együttműködései	20
2.3 Egyházak támogatása.....	21
2.4 Civil szerveződések.....	22
Média által megszervezett gyűjtések	22
Civil szervezetek	22
III.FEJEZET Magyarok Kárpátalján.....	24
3.1 Kárpátaljai magyarság történetének rövid áttekintése	24

3.2 Kárpátalja lakosságának nemzetiségi összetétele a 2001-es népszámlálási adatok alapján.	25
3.3 A magyarlakta terület nyelvhatára.	28
3.4 A kárpátaljai helyzetkép napjainkban.....	29
IV. FEJEZET Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program.....	31
Következtetések	44
Felhasznált irodalom	47
Ábrák és táblázatok	50
Mellékletek.....	52
Rezümé	

Bevezetés

1989 óta a kisebbségi magyarokra irányuló támogatáspolitikát a kormányzati költségvetés egy folytonosan változó hányadát a kisebbségi magyar társadalmak valamilyen segítésére, támogatására fordítja. A pénz eljuttatása a címzettekhez többféle úton történik: kifejezetten a támogatáspolitikát megvalósítására központosítottan létrehozott alapok, közalapítványok által (pl. Szülőföld Alap, Apáczai Közalapítvány, Bethlen Gábor Alap)

Dolgozatom témája *Magyarország Kárpátaljára irányuló támogatáspolitikája*, napjainkban nagyon aktuális terület, ugyanis 2016-ban a magyar kormányzat eddig soha nem látott forrásokat fordít a kárpátaljai magyarság megsegítésére.

A rendszerváltás óta a határon túli magyarokkal kapcsolatos politikának többféle forgatókönyve is megjelent a magyarországi kormányzati politikában. Ezek az elképzelések elmondják a kívánatos és a kivitelezhető víziókat, valamint azt, hogy hogyan lehet Magyarországról ezt a jövőt befolyásolni. Bárdi rekonstruálta a magyarországi támogatáspolitikáról született elképzeléseket, mint „stratégiaformáló jövőképeket”.

Bárdi Nándor összesítő tanulmánykötete szerint a határon túli magyarságról való gondoskodás szükségessége a következőkkel indokolt¹:

A **történelmi felelősség elve**: a magyar állam vesztesként került ki két világháborúból, az ebből adódóan vesztes társadalmi csoportokat támogatnia kell. Kulturális azonosságuk megőrzése érdekében számukra is biztosítani kell az esélyegyenlőséget.

A **szolidaritás elve**: a nemzeti közösségen belül mindenki egyénileg is felelős a közösség fennmaradásáért. A határon túli közösségek fennmaradása a nemzet egy részének megmaradását jelenti.

A **családi, rokoni és baráti viszonyok**. A magyar állampolgárok jelentős részének, a lakosság 15–20%-ának lehetnek ilyen közvetlen kapcsolatai. A térség stabilizálása

¹ Bárdi Nándor. Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. Problémakatalógus. – Pozsony KALLIGRAM KÖNYVKIADÓ, 2004 – 132o.

érdekében szükséges a határon túli magyarok támogatása, mert egy etnikai konfliktus, migrációs folyamat veszélyeztetné ezt.

A **gazdasági érvek szerint** a határon túli magyarok képzése vagy azért fontos, hogy a magyarországi munkaerőpiacra minél képzetebben kerüljenek be, vagy azért, hogy a magyar tőke és a piac számára megfelelő közvetítő szerepet tölthessenek be a szomszédos országokban.

Dolgozatomban a következő kérdéseket vizsgálom:

- A magyar állam támogatáspolitikája milyen változásokon ment keresztül a rendszerváltástól napjainkig?
- Jelenleg milyen csatornákon keresztül támogatják a kárpátaljai magyarokat?
- Hogyan zajlott az ukrán válságra válaszul adott Egán Ede Gazdaságfejlesztési program első pályázati ciklusának lebonyolítása?
- Milyen nehézségek merültek fel a gazdaságfejlesztési pályázatok benyújtása és értékelése során?
- A 2016-os pályázati ciklus a bírálatot követően milyen közvetlen eredményekkel zárult?

A magyarságpolitikát elemző kutatók közül kiemelkedik Bárdi Nándor, az 1900-as évektől vizsgálja a csonka Magyarország kormányzatainak az elszakított nemzetrész magyarjaival szembeni intézkedéseit (vagy épp ezen intézkedések hiányát). Kántor Zoltán a 2000-es évek támogatáspolitikájával és kormányzati stratégiáival foglalkozik, fő kutatási területe a státustörvény és az egyszerűsített honosítási eljárás hatásmechanizmusának vizsgálata. Zakariás Ildikó szociológus a határon túlra irányuló támogatási rendszer jelenét vizsgálja, az adományozó-adományozott függési viszonyból adódó társadalmi aspektusból.

Munkám szerkezetileg négy fejezetre tagolódik. Az **I. fejezetben** a magyar kormányzatok nemzetpolitikai stratégiájának alakulását tekintem át a rendszerváltástól egészen napjainkig, mivel az előzmények ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy a jelenkori Kárpátaljára irányuló támogatási mechanizmusokról teljes képet kaphassunk.

A **II. fejezetben**, a napjainkban érvényes kárpátaljai támogatási csatornákat tekintem át. A **III. fejezet** a kárpátaljai magyarság helyzetét mutatja be, az utolsó és

egyben legterjedelmesebb **IV. fejezetben** az Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program nevet viselő kárpátaljai magyarság szülőföldön való boldogulását segítő fejlesztési terv első, 2016-os pályázati ciklusát elemzem.

I. FEJEZET

Magyarország nemzetpolitikai stratégiája a rendszerváltástól napjainkig

1.1 A magyar kormányzatok nemzetstratégiájának általános áttekintése a rendszerváltástól napjainkig.

Antall-kormány (1990–1994)

Az Antall-kormány a rendszerváltás utáni első magyar kormány volt.² A kormány egy hárompárti koalícióból állt: az MDF, a KDNP és az FKgP vettek részt benne.

Az első demokratikus kormánynak szembe kellett néznie a határon túli politikát leginkább meghatározó három kardinális problémaponttal: integrációs, a szomszédsági és a magyarságpolitika kényes egyensúlyával.

Mivel a szocializmusban tapasztalt keleti blokk országainak egymásrautaltsága megszűnt, Magyarország már nyíltan felvállalhatta a magyarságkérdés melletti fellépést.

Az Antall-kormány egyik legfontosabb magyarságpolitikai intézkedése a kisebbségi jogok melletti kiállítás, amely a 90-es évek elején erősödést mutatott.³ Már akkor felmerült a probléma, hogy a nemzeti kisebbség jogait szabályozó normák nincsenek általánosan lefektetve, a kisebbségi jogok rendszere még napjainkban sem teljes, köszönhető ez annak is, hogy a magyar kisebbség helyzete egyedülálló Európában.

Felmerült az autonómia gondolata, amelynek a magyar kormányzat egy közép-európai modelljét szerette volna elősegíteni a nyugati mintákra.⁴

² Kiss Éva. Magyarország útja a parlamenti demokrácia felé Társadalompolitikai átalakulás Magyarországon 1966–1990 között. –Ungvár – Budapest, INTERMIX KIADÓ, 2010 – 107o.

³ Gál Kinga: A kisebbségek nemzetközi védelme: az 1990-es évek jogi és politikai kerete. Pro Minoritate 2001. Nyár, 131–149o.

⁴ Duray Miklós koncepciójáról külön lesz szó. Továbbá: Határon túli magyar autonómiakoncepciók (1990–1995). Szerk. Szarka László, MTA KKI, Bp., 450 o.

„Antall-doktrína" néven elhíresült koncepció írásba nem lett foglalva, csupán csak szóban nyomatékosították. Eszerint Magyarország szomszédaihoz fűződő viszonyát az adott országnak az ott élő magyar kisebbséggel szemben követett magatartásától teszi függővé, a magyar kisebbségek legális képviselőit bevonja a szomszédpolitikai döntésekbe, és önhatalmúlag a határon túli magyarok védőhatalmának deklarálja magát.⁵

Horn-kormány (1994-1998)

A **Horn-kormány** Magyarország rendszerváltás utáni harmadik kormánya volt, mely két párt, az MSZP és az SZDSZ koalíciójából jött létre.

A kormányzat magyarságpolitikájában a történelmi múlt hangsúlyozása háttérbe szorult, a határon túlra nem tekintenek külön nemzetrészként, csupán hátrányos helyzetben lévő csoportként.⁶

A kormányzat nem akart feszültséget a szomszédos országokkal, ezért politikájának alapelve, ***hogy a határon túli magyarsággal kapcsolatos döntések nem veszélyeztetik a térség stabilitását.***⁷

A határon túli magyarok ügye külpolitikai kérdéskör lett, így a szomszédokkal való tárgyalás során Magyarország jelentős előrelépést nem tudott elérni a határ másik oldalán rekedt honfitársak ügyében.

A támogatáspolitikai terén viszont jelentős előrelépések következtek be. Működött az Illyés Közalapítvány, Oktatásügyi Minisztérium ösztöndíjtanács, Oktatásügyi Minisztérium könyvkiadási pályázata.

Fontos célként tűzték ki, hogy az állam ne segélyező, inkább gazdaságstabilizáló politikát folytasson. Ebben jelentős szerepe volt az Új Kézfogás Alapítványnak.⁸ Stabil

⁵ Jeszenszky Géza. **Az Antall-kormány külpolitikai programjáról 1. rész – Magyar Szemle**, Új folyam XXIV. 7-8. szám - 2015

http://www.magyzsemle.hu/cikk/20150719_az_antall-kormany_kulpolitikai_programjarol_1_resz

⁶ Bárdi Nándor. Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. Problémakatalógus. – Pozsony KALLIGRAM KÖNYVKIADÓ, 2004 – 141o.

⁷ Lábod László. Magyarország és szomszédsága. Európai politikai év – könyv 1995/96, 283–298o.

⁸ Új Kézfogás Közalapítvány. <http://epa.uz.ua/02100/02169/00013/990419.htm>

kisebbségi intézményrendszer kiépítése lett volna a fő cél, viszont megfelelő anyagi háttér ehhez nem állt rendelkezésre.

Orbán-kormány (1998-2002)

A koalíciós kormányt három párt alkotta: a FIDESZ, az FKGP és az MDF.

Kiindulópontjuk a nemzeti érdekek minél hatékonyabb képviselése volt mind az európai integráció kapcsán, mind a térség viszonyaiban. A **közvetítő** szerep helyett, az előnyös integrációs és gazdasági pozíciót kihasználva, inkább **szövetségteremtő** szerepet akartak kialakítani.⁹ A szövetségteremtésre remek lehetőségként mutatkozott a „Visegrádi négyek” szövetségének felélénkítése.¹⁰

Az európai-integrációban továbbá nagy jelentősége volt a gazdasági stabilitás megteremtésének, amely csak regionális érdekeltségű nagyvállalatokon keresztül volt megvalósítható, így a gazdaság zavartalan fejlődéséhez fontos volt a szomszédokkal való jó kapcsolat. Az Orbán-kormány esetében a magyarságpolitikához való hozzáállás arculatalakító központi tényezővé vált. Ekkorra már világos lett, hogy a kisebbségek autonómiája nem kivitelezhető, ezért a kisebbségi intézményrendszer államilag történő kiépítését tűzték ki célul.

„A Magyarország és a határon túli magyarság” című rendezvény keretében 1996. július 4–5-én találkoztak a határon túli magyar közösségek érdekképviselői szervezetei, a magyar kormány, valamint a magyarországi parlamenti pártok képviselői.¹¹

Az Illyés Közalapítvány éves költségvetése megemelkedett, megszervezték az Agora-irodákat.¹²

⁹ Bárdi Nándor. Magyarország és a kisebbségi magyar közösségek 1989 után. Metszetek 2013/II-III. <http://metszetek.unideb.hu/content/magyarorsz%C3%A1g-%C3%A9s-kisebbs%C3%A9gi-magyar-k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gek-1989-ut%C3%A1n>

¹⁰ V4 – 1991-ben alakult Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia regionális szervezete.

¹¹ Magyar-magyar csúcstalálkozó közös nyilatkozata. [http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/1.%20A%20Magyar-Magyar%20Cs%C3%BAcstal%C3%A1lkoz%C3%B3%20K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%B6nyilatkozata%20\(1996.07.06.\).pdf](http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/1.%20A%20Magyar-Magyar%20Cs%C3%BAcstal%C3%A1lkoz%C3%B3%20K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%B6nyilatkozata%20(1996.07.06.).pdf)

¹² Agora – Kárpát-medencei szolgáltató és információs irodaház, amely a szomszédos országokban létrehozott nyolc irodájával, a fiatalok tájékoztatására jött létre. Kárpátján Beregszászban a Kossuth tér 6 szám alatt.

Mindeközben Magyarország NATO tag lett, így változott politikai megítélése, a gazdaság javuló tendenciát mutatott. A FIDESZ nagyobb összegeket tudott szentelni a külhoni támogatáspolitikára.

A MÁÉRT¹³–szakbizottságok, a határon túli felsőoktatás–fejlesztés, a státuskedvezménytörvény megvalósítása révén a magyarországi közigazgatásba számon kérhetően bevitte a magyarságpolitikát, mint hivatali szakkérdést. Az apparátus érdekeltté tétele nem felvilágosítás vagy érzelmek kérdése, hanem törvényes, munkaköri feladatként számon kérhető feladatok rendszeréé.¹⁴

Apáczai Közalapítvány, kifejezetten oktatás- és képzési támogatásra jött létre 1998 decemberében.¹⁵ Elkezdődött az oktatási-nevelési támogatási rendszer kidolgozása, amelyet a határon túli magyar tannyelvű oktatási intézmények diákjainak szülei igényelhetett, amennyiben volt legalább két iskolás/óvodás gyermekük.

A jogszabályt – *törvény a szomszédos államokban élő magyarokról*¹⁶ (2001/LXII.) – másfél éves előkészítés után, 2001 júniusában fogadta el az Országgyűlés. Hatálya Ausztria kivételével a szomszédos államokban élő, magukat magyarnak valló személyekre terjedt ki. Ezen személyek alanyi jogon részesülhetnek a törvény biztosította kedvezményekben a kultúra, a tudomány, az oktatás, a munkavállalás, az egészségügyi ellátás és az utazás területén. Mindezek igénybevételére a „**Magyar igazolvány**” jogosít fel, amelyet a magyar hatóságok állítanak ki a magyar kormány által „ajánló szervezetként” elfogadott intézmények ajánlása nyomán.

A státustörvényként elnevezett rendelet egyfajta válaszként szolgált a határon túli magyarokkal szembeni kötelezettségek meghatározására. A törvény 2002. január 1-jén

¹³ Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) résztvevői, a magyar kormány, a magyarországi parlamenti pártok, a parlamenti, illetőleg tartományi képvisellel rendelkező határon túli magyar politikai szervezetek és a nyugati magyarság képviselő, az értekezlet 1999-ben ült össze először.

¹⁴ Bárdi Nándor. Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. Problémakatalógus. – Pozsony KALLIGRAM KÖNYVKIADÓ, 2004 – 146o.

¹⁵ A Határon Túli Magyar Oktatásért Apáczai Közalapítvány Alapítói Okirata
file:///C:/Users/Admin/Downloads/hataron_tuli_060302.pdf

¹⁶ <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a0100062.TV>

lépett hatályba. Megszületését egy körülbelül két éves vita előzte meg. A törvény elfogadását követően Magyarország és néhány szomszédja – Románia és Szlovákia – között diplomáciai feszültség alakult ki, amelynek hullámai a mai napig nem szűntek meg.¹⁷

Medgyessy-kormány (2002–2004)

A kormányt ugyanaz a két párt alkotta, mint 1994 és 1998 között a Horn-kormányt: az MSZP és az SZDSZ. Miniszterelnök: Medgyessy Péter. A kormány 2002. május 27-én tette le a hivatali esküt.

A kedvezménytörvény körüli feszültség továbbra sem csökkent, végül 2003 júniusában módosításra került sor.¹⁸ Kimaradtak a társadalombiztosítással, egészségügyi ellátással és a munkavállalással kapcsolatos kedvezmények. Az oktatási-nevelési támogatás azonban már egy gyerek után is jár – nemzetiségtől függetlenül – mindenki után, aki magyar iskolában tanul.

A Medgyessy-kormány azon az elven volt, hogy a határon túliak ügyeiről csak a képviselőjük bevonásával lehet dönteni. Az időszakot a határon túli kérdés körül növekvő feszültség jellemzi.

Gyurcsány-kormány (2004–2006)

Az első Gyurcsány-kormány Magyarország rendszerváltás utáni hatodik kormánya volt, amely Medgyessy Péter miniszterelnök lemondása után került hatalomra. Az MSZP és az SZDSZ által alkotott koalíció fennmaradt.

A magyarságpolitika legfeszültebb időszaka következett, amelyet a kettős állampolgárság körüli vita gerjesztett. Mivel a Magyarok Világszövetsége attól tartott, hogy az uniós csatlakozás teljesen elszigeteli az anyaországtól a csatlakozástól még nagyon távol álló országok magyar lakosságát, nevezetesen Kárpátalját és Szerbiát. Minden külhoni magyar érdeke, hogy a nemzethez való tartozás jogi alapjait is lefektessék, a FIDESZ kormányzatában ezek a gondolatok partnerre is találtak.

¹⁷ Kántor Zoltán (szerk.). A STÁTUSTÖRVÉNY DOKUMENTUMOK, TANULMÁNYOK, PUBLICISZTIKA – Budapest, Teleki László alapítvány, 2002 – 11 o.

¹⁸ MÁÉRT: vita a státustörvény módosítása körül <http://www.jogiforum.hu/hirek/6536>

Gyurcsány Ferenc miniszterelnök viszont határozottan ellenezte a kezdeményezést, az új állampolgárok generálta szociális és munkaügyi problémára hivatkozva.

2004. december 5-én referendumot tartottak arról, hogy az Országgyűlés alkosson-e törvényt annak érdekében, hogy kedvezményes honosítással – egyéni kérelemre – magyar állampolgárságot kapjanak a magukat magyar nemzetiségűnek valló, nem Magyarországon lakó, nem magyar állampolgárok.

A népszavazás eredménytelenül zárult, mert sem az igen, sem a nem szavazatok aránya nem érte el az érvényességhez szükséges 25%-ot.¹⁹

A második Gyurcsány-kormány (2006-2010)

Az MSZP-SZDSZ koalíció megnyerte a 2006 júliusi választásokat. A magyarságpolitikát az elidegenedés határozza meg. Köszönhetően a 2004-es népszavazás eseményeinek, a határon túli magyarság elidegenedett a magyar vezetéstől.²⁰ A HTMH által a helyzet orvoslására kidolgozásra kerül Nemzeti Felelősség Program, benne a Szülőföld Programcsomaggal.

„A Szülőföld Program célja a határon túli magyar vállalkozások megerősítése, a gazdasági integráció elősegítése, a kisebbségben élő magyarság gazdasági egzisztenciájának megteremtése. A program szorosan kapcsolódik a II. Nemzeti Fejlesztési Tervhez. A Gazdaságfejlesztési és Munkahely-teremtési Keretprogram 25 milliárd forintos hitel-garancia és tőkekihelyezési csomaggal indult... Ukrajna 2006-ban 120 millió forintos keretre számíthat.”²¹ – olvashatjuk a Kárpáti Igaz Szó 2006-os cikkében.

Megszűnik a Határon Túli Magyarok Hivatala (HTMH), feladatkörei a különböző régiókra leosztva egyes szakminisztériumokhoz kerülnek.

¹⁹ 2004-es magyarországi népszavazás. http://www.boon.hu/2008/03/A_2004es_magyarorszagi_nepszavazas.pdf

²⁰ Bárdi Nándor. Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. Problémakatalógus. – Pozsony KALLIGRAM KÖNYVKIADÓ, 2004 – 60o.

²¹ Programcsomag a "szülőföldre" Kárpátalja pozitív diszkriminációra számíthat – Kárpáti Igaz Szó, II. évfolyam, 25. (87.) szám

<http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/060218/ke08.html>

A 2004-es események megnövelik Orbán és ezáltal a FIDESZ népszerűségét a határon túliak körében.

Orbán-kormány (2010–)

A kormány 2010-ben nemzetpolitika címén olyan programot indított el, amely elsősorban Magyarországnak és nem a határon túli magyar közösségek önépítkezéséről szól, fő célkitűzése az összmagyarságnak, mint egységnek az építése.

A legnagyobb lépés, amelyet a kormány elindított, az egyszerűsített honosítási eljárás rendjének megalkotása. 2010 májusában elfogadott jogszabályt 2011. január 1-jétől alkalmazzák.²² A gyorsított honosítással megszerezhető állampolgárság lehetőségével 2016-ig 850 ezren éltek.

A honosításon/visszahonosításon keresztül Kárpátalja és Szerbia esetében nem csupán magyar állampolgárságot szerezhethet a kérelmező, hanem ezzel párhuzamosan az Európai Unió állampolgára is lesz. A kettős állampolgárság megadásának egyik kiemelkedő pozitívuma, hogy megerősítette a külhoni magyar nemzetközösségeknek a magyar államhoz való kötődését.²³

További jelentős intézkedés, az eddigi kisebbségi magyar támogatásokat kezelő Szülőföld Alap helyett a Bethlen Gábor Alapkezelő (BGA) létrehozása.

A Bethlen Gábor Alap 2011-ben létrehozott nonprofit gazdasági társaság, amely célja, hogy - a határon túli magyarságnak a szülőföldjén való – egyéni és közösségi – boldogulása, anyagi és szellemi gyarapodása, nyelvének és kultúrájának megőrzése és továbbfejlesztése, az anyaországgal való és egymás közötti sokoldalú kapcsolatának fenntartása és erősítése érdekében támogatást nyújtson, továbbá - fedezetet biztosítson Magyarország határain belül és kívül élő magyar közösségek kölcsönös megismeréséhez, valamint a nemzeti teljesítmény legfontosabb példáinak

²² Állampolgárság. <http://www.htmik.hu/allampolgarsag/>

²³ Antal Árpád – Tamás Sándor. A kettős állampolgárság következményei és hatásai a külhoni magyar nemzetközösségek helyzetére és megítélésére. Magyar Kisebbség, XVIII. évf. 2013/3-4.

bemutatásához, továbbá a magyarságismereti és nemzetpolitikai kutatások elősegítése érdekében létrehozott Magyarság Háza működéséhez.²⁴

BGA bonyolítja központilag a határon túli magyar intézményrendszer támogatását, a kedvezménytörvény által a kisebbségi magyar iskolásoknak biztosítandó oktatási-nevelési támogatás folyósítását és egyéb projektek finanszírozását. Például 2011-ben a kisebbségi magyar óvodákat kiemelten támogatták, 2012-ben pedig a támogatáspolitikai fókuszába az általános iskolai alapoktatás (1-4. osztály) kerül.²⁵

A **Határtalanul!** program keretében 2010 óta megközelítőleg 100 ezer magyarországi diák vehetett részt a határon túli régiókat célzó tanulmányi utakon, 2016-ban a programra 1,9 milliárd forint áll rendelkezésre, melyből 2015-ben 1,29 milliárd forint kerül kiírásra.

A második Fidesz-kormány is beemeli a támogatáspolitikájába a határon túli nemzetrészek gazdasági fejlesztését.(lásd a gyakorlatban főként uniós forrásokra építeni kívánó Wekerle terv²⁶).

A gazdaságfejlesztési-modernizáló beszédmódban a segélyezés-politika mellett a gazdasági-modernizációs háttér megerősítése, az anyagi létfeltételek megteremtésének segítése, a gazdasági fejlesztés kap hangsúlyt. A modernizáció- fejlesztés célrendszer egyszerre a kisebbségi magyarok szülőföldön való megmaradását szolgáló eszköz és a magyarországi gazdasági expanzió eszköze.²⁷

A második Fidesz-kormány is beemeli a támogatáspolitikájába (lásd a gyakorlatban főként uniós forrásokra építeni kívánó Wekerle terv).

²⁴ <http://bgazrt.hu/magunkrol/>

²⁵ A kormányzati program: Magyar nemzetpolitika. A nemzetpolitika stratégiai keretei. <http://www.nemzetiregiszter.hu/download/9/a2/00000/Magyar%20nemzetpolitika%20A4.pdf>

²⁶ Wekerle-terv

<http://www.kkvhaz.hu/cikk/338-wekerle-terv>

²⁷ Zakariás Ildikó. Szolidaritás és hatalom a kisebbségi magyarokra irányuló jótékonyágban – Budapest, BCE Szociológiai Doktori Iskola, 2016 – 97 o. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/917/1/Zakarias_Ildiko.pdf

A gazdaságfejlesztési-modernizáló beszédmódban a segélyezés-politika mellett a gazdasági-modernizációs háttér megerősítése, az anyagi létfeltételek megteremtésének segítése, a gazdasági fejlesztés kap hangsúlyt. A modernizáció- fejlesztés célrendszer egyszerre a kisebbségi magyarok szülőföldön való megmaradását szolgáló eszköz és a magyarországi gazdasági expanzió eszköze.²⁸

Az első és második Fidesz-kormány víziója egy Budapest központú egységes nemzetből indul ki, a nemzet egy esszencialista fogalmára építve, amely állandó, jól megragadható valóság, és amely a magyar kisebbségeket a társadalom minden területén elválasztja a többségtől. Az elképzelés a kisebbségi és anyaországi társadalmak külön fejlődését nem veszi figyelembe, a kisebbségi magyarok és elitjeik, mint régiók és regionális elitek jelennek meg, az intézményi érdekérvényesítést a budapesti centrumon keresztül képzelel el. Az elképzelés egy történelmi vízióra is épít, amelynek fontos érzelmi komponensei a nemzeti büszkeség erősítése.²⁹

Ez a gyakorlatban a magyarországi és kisebbségi magyar közösségek intézményes kapcsolatépítését, a kisebbségi magyar intézményrendszerek magyarországi forrásokból való megerősítését és bővítését jelentette. A kapcsolatépítés mellett az identitás megőrzése, és a szülőföldön való boldogulás alkotják az elképzelés fő célkitűzéseit. Az intézményes kapcsolatépítés kezdetben a kulturális és oktatási szférára vonatkozott. A státustörvény, majd a kettős állampolgárság és a hozzá kapcsolt magyarországi 97 választójog ezt a reintegrációt a jogi-politikai szférára is kiterjesztették, és az intézmények támogatásán túl egyének és a magyar állam közt teremtette meg a kapcsolat lehetőségét.³⁰

²⁸ Zakariás Ildikó. Szolidaritás és hatalom a kisebbségi magyarokra irányuló jótékonyágban – Budapest, BCE Szociológiai Doktori Iskola, 2016 – 97 o. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/917/1/Zakarias_Ildiko.pdf

²⁹ Zakariás Ildikó. Szolidaritás és hatalom a kisebbségi magyarokra irányuló jótékonyágban – Budapest, BCE Szociológiai Doktori Iskola, 2016 – 93 o. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/917/1/Zakarias_Ildiko.pdf

³⁰ Kántor Zoltán. A nemzet intézményesülése a rendszerváltás utáni Magyarországon – Budapest: Osiris, 2014.

II. FEJEZET

A kárpátaljai magyarság támogatásának csatornái napjainkban

Pomogács Béla már 2003-ban felismerte, hogy Kárpátalja speciálisan nehéz helyzetben van a többi határon túli magyarlakta régióval szemben, ezért is hangsúlyozta, hogy esetében a támogatási stratégiát újra kell gondolni.³¹ Ma egyre inkább ezen újragondolás felé tartunk, bár a támogatás metódusa nem mondható összehangoltnak, a 2000-es évek második felének Kárpátalját érintő kihívásaira a támogatási rendszernek, úgy tűnik, sikerült megfelelően reagálnia.

A kárpátaljai magyarság támogatásának forrásait a következő részekre oszthatjuk fel:

- kormányzati forrásokból származó támogatások
- oktatási intézmények együttműködéseiből keletkezett támogatások
- egyházak támogatása
- civil szerveződések általi támogatások

2.1 Kormányzati források

BGA Zrt. által folyósított támogatások

A Szülőföldalap helyét 2011-ben átvevő Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt³². felelős a határon túli magyarság támogatásának kivitelezéséért. A Nemzetpolitikáért felelős államtitkársággal összehangoltan évről évre tematikus éveket dolgoznak ki, amelyben egy-egy magyarságmegtartás érdekében nélkülözhetetlen területet hangsúlyosan fejlesztenek. A pályázatok jelentős része központilag Budapestről koordinált, másik részében a határon túli vezetői réteg által kialakított regionális irodákat is bevonták, oly módon, hogy a meghirdetés, beadás és bírálás egy részét is helyileg végzik.

Központilag koordinált pénzügyek és pályázatok

³¹ Pomogács Béla. Támogatáspolitikai és szolidaritás. Magyar Kisebbség, 8. évf. 4.sz., 2003 – 70-73 o.

³² <http://bgazrt.hu>

A határon túli 90-es évek közepétől folyamatosan épülő magyar intézményi rendszer működését az Alapkezelő finanszírozza. 2015-ben Kárpátalján 15 nemzeti jelentőségű intézmény részesült fenntartási támogatásban 897,1 millió HUF összértékben, valamint ezen intézmények a különböző projektjeikre előirányzott 234,4millió HUF egyedi támogatásban is részesülhettek.³³

„*A magyar kultúráért és oktatásért*” pályázati felhívás keretei között 800 millió forint került szétosztásra határon túli programok és eszközbeszerzések kivitelezésére. A program évről évre két pályázati kiírásban kerül lebonyolításra. A központi pályázatot a BGA Zrt. budapesti címére kell benyújtani, elbírálása itt történik. A regionális pályázatok lebonyolítását a határon túli illetékes szervezetek intézik.

Ezen pályázatokon túl különböző ösztöndíjprogramokat (pl. dr. Szász Pál ösztöndíj) és egyszeri pályázatokat is meghirdetnek (pedagógus együttműködési pályázatok (2015), I. világháborús emlékhelyek restaurálása (2017), testvér-települési pályázatok (2017)). Ezekben rendszerint részt vesznek a kárpátaljai érdekeltek is.

A pályázatok benyújtása és elszámolása a Nemzetpolitikai Informatikai Rendszer (NIR) segítségével elektronikusan történik, beadásnál papír alapon általában csak a beadást megerősítő nyilatkozatot kell csatolni.³⁴

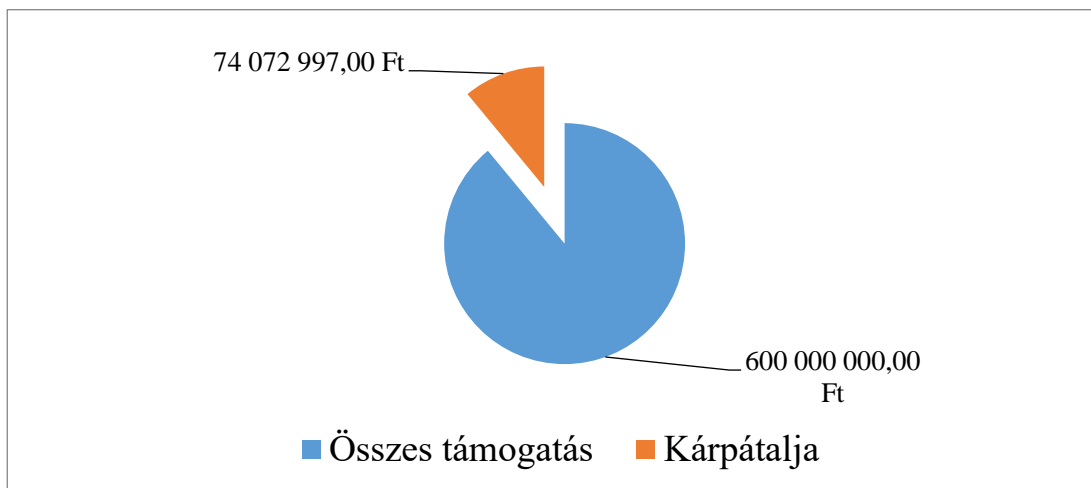
2011. november 24-én a Magyar Állandó Értekezlet elfogadta a Magyar Nemzetpolitika – A nemzetpolitikai stratégia kerete című dokumentumot. Ennek irányelvei alapján indult el 2012-ben a külhoni magyar óvodák éve, 2013-ban a külhoni magyar kisiskolások éve, 2014 a külhoni magyar felsőoktatás, 2015 a külhoni magyar szakképzés éve. A következő szintre lépve 2016-ban a külhoni fiatal vállalkozók éve program kereteiben hirdettek pályázatot, az idei évben a program folytatásaként a külhoni magyar családi vállalkozások évét hirdették meg.

A fiatal vállalkozók évének meghirdetésével összhangban pályázatot írtak ki 40 év alatti Kárpát-medencei vállalkozók támogatására. A pályázat keretei között 600 millió HUF vissza nem térítendő támogatás került kiosztásra.

³³A Bethlen Gábor Alap 2015. évi beszámolója

³⁴ <https://nir.bgazrt.hu/bga/>

Összesen 967 támogatási kérelmet nyújtottak be, ezek közül 117 nyert.

1. ábra -A kárpátaljai nyertes pályázatok részaránya a BGA fiatal vállalkozói pályázatában.

Kárpátaljáról 15 vállalkozó részesült támogatásban a benyújtott 139 pályázatból.

A KMKSZ JA által koordinált pályázatok

„A magyar kultúráért és oktatásért” regionális pályázatainak lebonyolításáért és elbírálásáért 2011 óta felelős a helyi szervezet.³⁵

Ezen kívül a fennhatósága alá tartozik minden más magyar kultúrát őrző helyi jelentőségű pályázat lebonyolítása.

Legjelentősebb ezek közül az ***oktatási-nevelési támogatás***, amely a 2000-es évektől jár minden olyan szülőnek, aki magyar tannyelvű oktatási intézménybe járattja gyermekét. A megpályázott összeg mértéke tanévenként 22 ezer forintnak felel meg, ez 18 éves korig igényelhető, a magyar felsőoktatásban továbbtanulók a későbbiekben valamivel 2 ezer forint fölötti támogatásra jogosultak. A támogatás folyósításáról 2011-től állnak rendelkezésre adatok, eszerint az évről évre 400 millió forint feletti összeggel támogatják a magyar oktatási intézményben tanuló gyermekeket (2. melléklet).³⁶

Az elmúlt évek ukrajnai válsága következtében megindult migrációs hullám enyhítésére a magyar kormányzat előirányozta a kárpátaljai tanárság és egészségügyi

³⁵ <http://www.kmkszalap.org/bga-kispalyazatok/beszamolok-a-bga-kisosszegu-palyazatainak-benyujtasarol>

³⁶ <http://www.kmkszalap.org/ont-tamogatas/eredmenyek>

dolgozók támogatását. A három kategóriában benyújtható magyar oktatási intézményben dolgozókat segítő támogatás mértéke 2015-ben 5832 millió, 2016-ban 9 756 millió forintot tett ki (3. melléklet).³⁷

A művészeti iskolák dolgozói 2015-ben 28,1 millió forintban, 2016-ban 30,3 millió forintban részesültek (5. melléklet).³⁸

Valamint 2212 magyar vagy magyarul beszélő egészségügyi dolgozó részesült támogatásban 2016 folyamán, amely támogatás összege összességében 615 millió forint volt (4. melléklet).³⁹

Keleti-partnerség program

Bár a 2008-ban induló program az Európai Unió forrásainak lehívásával történik, a magyar kormányzat révén a kárpátaljai magyar közintézmények infrastruktúrájára jelentős fejlesztő hatást gyakorolt az eddigiekbe (pl. Szőlősgyulai óvodaépítés, a Vári Középiskola, Borzsovai Általános Iskola teljes nyílászárócseréje stb.) A program, mondván, hogy Magyarország legfontosabb keleti-partnere Ukrajna, azon belül is Kárpátalja, a Külgazdasági és Külügyminisztérium közbenjárásával zajlik.

Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program

A program alapjául a 2014-es Egán Ede Gazdaságfejlesztési Terv szolgált. A vállalkozó-gazdálkodó réteget megszólító kifejezetten Kárpátaljára létrehozott támogatási rendszer soha nem látott mértékű tőkét investál a kárpátaljai magyarság gazdasági aktivitásának növelésébe. A program a BGA Zrt.-től és a Nemzetpolitikáért felelős államtitkárságtól teljesen függetlenül zajlik a Külgazdasági és Külügyminisztérium felügyelete alatt.

2.2 Oktatási intézmények együttműködései

³⁷ <http://www.kmkszalap.org/oktatasi-dolgozok-tamogatasa/eredmenyek>

³⁸ <http://www.kmkszalap.org/beszamolok-a-muveszeti-iskolak-pedagogusainak-tamogatasairol.html>

³⁹ <http://www.kmkszalap.org/beszamolok-az-egeszsegugyi-dolgozok-tamogatasarol.html>

Egy 2010. október 18-án elfogadott országgyűlési határozat a magyarországi és a szomszédos országokban élő magyar iskolások közti kapcsolatépítés különféle módjainak, köztük kirándulások, önkéntes munka szervezésének központi támogatásáról is rendelkezik. A határozat nyomán **Határtalanul!** néven el is indult egy tanulmányi kirándulásokat és iskolai együttműködéseket központilag szervező és támogató program. A program eredményeként szinte minden kárpátaljai magyar tannyelvű iskola rendelkezik legalább egy magyarországi testvérintézménnyel. A Határtalanul! programokból tehát spontán módon nőtte ki magát az intézmények önálló együttműködése, amely baráti kapcsolatok révén a kárpátaljai tanintézmények gyakorta tesznek szert anyagi segítségre. Ez készpénzes támogatásban, taneszközökkel és segédanyagokkal való ellátásban nyilvánul meg (pl. Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola – Hódmezővásárhelyi Németh László Gimnázium és Általános Iskola 2014-ben a Határtalanul program keretei között teremtett kapcsolatot, a magyarországi intézmény vezetősége azóta is segíti kárpátaljai testvériskoláját).

2.3 Egyházak támogatása

A történelmi egyházak a rendszerváltást követően szintén felvették a kapcsolatot a határon túli felekezetekkel. Az identitás és a magyarság megtartásában a vallás kiemelkedő helyet foglal el, amint arról Márkus Zsuzsanna is beszámol egyik tanulmányában. Az 1994-ben elfogadott Magyar Református Egyház Alkotmánya, amely a „más országokban élő” magyar reformátusokkal való „lelki közösséget” jelenti ki, 2005-ben úgy módosul, hogy a Magyarországi Református Egyház „a világ bármely részén élő” magyar reformátusokat tagjává nyilvánítja.⁴⁰

Amint Zakariás Ildikó is fogalmaz „látjuk tehát, hogy mind a református, mind pedig a katolikus egyházban a kisebbségi magyarok támogatása a nyilvános megszólalásokban a kulturalizáló keretben van megfogalmazva: a magyar kultúra és a magyarság veszélyeztetettségére fektetik a hangsúlyt, és a támogató cselekvéseket,

⁴⁰ A Magyar Református Egyház Alkotmánya:
http://www.reformatus.hu/data/documents/2014/03/13/KOZOS_ALKOTMANY_2014.pdf (utolsó letöltés: 2017.03.27.)

mint politikai nyomásgyakorlást (a kormányzatnak, vagy politikusoknak címzett állásfoglalások formájában) és mint kulturális célú adományozást képzelel el.”

A határon túli egyházakat érintő támogatások mértékéről nincs kézzelfogható adat. De az elmondható, hogy a „szegény megsegítése” karitatív egyházi elv összemosódott az elnyomásban élő magyar képével, így szólítva fel az anyaországot és más nyugat-európai felekezeteket a „szegény-kárpátjai, -erdélyi, -vajdasági magyar” felkarolására.

2.4 Civil szerveződések

Média által megszervezett gyűjtések

A határon túli támogatáspolitikai megszervezésében kiemelkedően fontos szerepe van a médiának. Mivel a média a közvetítő csatornája a civil kezdeményezésű adománygyűjtő akcióknak. Pl. az Ökumenikus Segélyszervezet általa szervezett kárpátjai időseknek szánt adománygyűjtés 2015-ben⁴¹, a különböző önkormányzatok által nyújtott adományok, a budapesti önkormányzatok 2015-ben 46 millió forintot szántak kárpátjai falvak megsegítésére.⁴² Orbán Viktor, médián keresztül, támogatásra való felszólítása rengeteg önkormányzatot mozgósított pl. Beregsom és Csonkapapi 2015-ben négy-négy millió forintos támogatást tudhat a magáénak, amelyet Csepel várostól kapott.⁴³

Civil szervezetek

Vannak olyan civil szervezetek, amelyek kifejezetten határon túl élő nemzettársak megsegítésére, nemzeti öntudatuk, szellemi és materiális örökségük védelmére jöttek létre, pl. a Rákóczi Szövetség vagy a kifejezetten kárpátjai pedagógusokat támogató

⁴¹ Újabb segítség érkezett a kárpátjai rászorulóknak <http://www.szon.hu/ujabb-segitseg-erkezik-a-karpataljai-raszoruloknak/2817228> 2015.04.23

⁴² Budapesti önkormányzatok segítik Kárpátját. Több mint 46 millió forintot adományozott a BÖSZ http://magyarhirlap.hu/cikk/30569/Budapesti_önkormányzatok_ségitik_Kárpátját#sthash.wvs6pXog.dpuf

⁴³ „Minden magyar felelős minden magyarért” Csepeli segítség Kárpátjának <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/minden-magyar-felelos-minden-magyarert-csepeli-segitseg-karpataljanak/>

Zrínyi Ilona Ösztöndíjprogram, amelyet a Hármashalom Alapítvány nevet viselő civil szervezet 2005-óta biztosít a pályakezdő pedagógusoknak.⁴⁴

A civil szerveződések az 1%-os adófelajánlásokból és a jótékonyági gyűjtésekből szerzik meg a támogatásra módot adó költségkeretet.

⁴⁴ <http://harmashalom.hu/index.php?page=alapitvany>

III. FEJEZET

Magyarok Kárpátalján

3.1 Kárpátaljai magyarság történetének rövid áttekintése

A kárpátaljai magyarság megpróbáltatásai az I. világháborút lezáró békével kezdődtek.

A Saint-germaini békeszerződés értelmében 1919. szeptember 10-én a terület Csehszlovákiához került, mely autonómiát ígért neki, bár ezt nem hajtotta végre. Kárpátalja területén ekkor kb. 185 ezer fős magyar közösség élt, amely a népesség 30%-át tette ki; a ruszinság aránya 56%, a németeké pedig 10% volt. Az 1921.-i népszámlálásra a magyarok száma már csak 110 ezer volt. A két világháború között cseh betelepítéseket hajtottak végre. A gazdaság helyzete leromlóban volt, a Csehszlovák állam nyersanyagot nyújtó gyarmatterületként tekintett a vidékre.

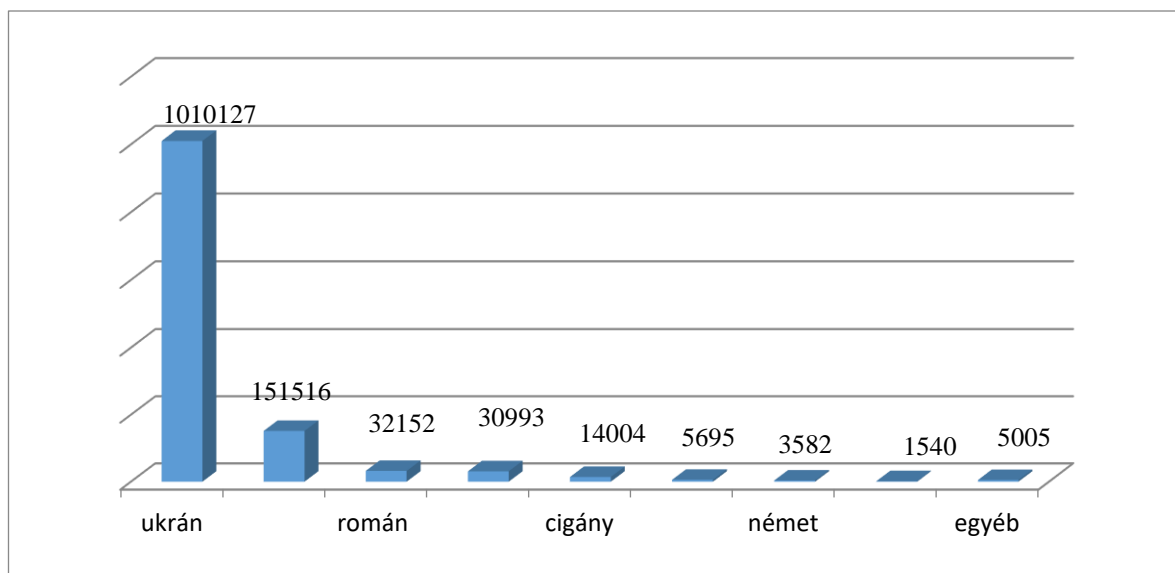
1938-ban Augusztin Volosin vezetésével megalakult Kárpát-Ukrajna, mely egy egységes ukrán autonóm területként akarta irányítani Kárpátalját. Épp emiatt a magyarok és oroszok jogait jelentősen korlátozta. Ezen kisebbségpolitika jelentősen visszavetette Kárpátalja egyébként sem virágzó gazdaságát, majd minden export és import kapcsolata megszűnt a szomszédos országokkal. 1939-ben Csehszlovákia felbomlása után, a magyar királyi honvédség elkezdte Kárpátalja visszafoglalását. Így 1939-től 1944-ig Kárpátalja ismét Magyarország fennhatósága alá tarozott. Kárpátalja Ungi, Beregi és Máramarosi közigazgatási kirendeltségekre oszlott, a ruszinok által lakott hegyvidéket nem sikerült beintegrálni a megyerendszerbe. Küszöbön volt a második világháború. 1941-ben Kárpátalja felvonulási területté vált a Szovjetunió ellen. A szovjet Vörös Hadsereg 1944-ben elfoglalta a területet. 1945. június 29-én Kárpátalját a Szovjetunióhoz csatolták. A második világháborúban a Szovjetunió jelentős veszteségeket szenvedett, melyért a vesztes félt okolták. Így mintegy 40 ezer kárpátaljai magyart és svábot – mint hadifoglyot – utaltak közmunkára az ország számos területén. Keleti fekvése miatt a Szovjetunió nem tartotta elsődlegesnek a gazdaság, azon belül is az ipar fejlesztését, emiatt lemaradottabb volt Ukrajna többi részétől. A 90-es évek beköszönte a Szovjetunió szétesését is magával hozta. 1991.

december 1-jén engedélyezték a független Ukrajna létrejöttét, melynek Kárpátalja is része volt. Bár a ruszinok területi autonómiát követeltek a területnek, de sajnos sikertelenül. A 2000-es évek közepén bekövetkezett „Narancsos forradalom” idején ismét próbálkoztak autonómiai törekvéssel szintén sikertelenül.

Kárpátalja napjainkban is még Ukrajna részét képezi. A 2014-es Ukrajna területén zajló polgárháborús események jelentősen megviselik a területet, úgy társadalmilag, mint gazdaságilag, a csőd szélére sodródott Ukrajna egyéb részeihez hasonlóan. Sajnos az ország területén jelen pillanatban is komoly harcok folynak a túlnyomó részt oroszok által lakott Kelet-Ukrajnai rész Oroszországhoz csatolásának elérése érdekében. Kérdés, hogy ez milyen hatással lesz a nemzetiségileg igen csak színesnek mondható Kárpátaljára.

3.2 Kárpátalja lakosságának nemzetiségi összetétele a 2001-es népszámlálási adatok alapján.

2001-ben a Kárpátaljai Megyei Statisztikai hivatal adatai alapján Kárpátalja lakossága **1 254 614** fő. A lakosság nemzetiség szerinti megoszlása a következőképpen alakul:

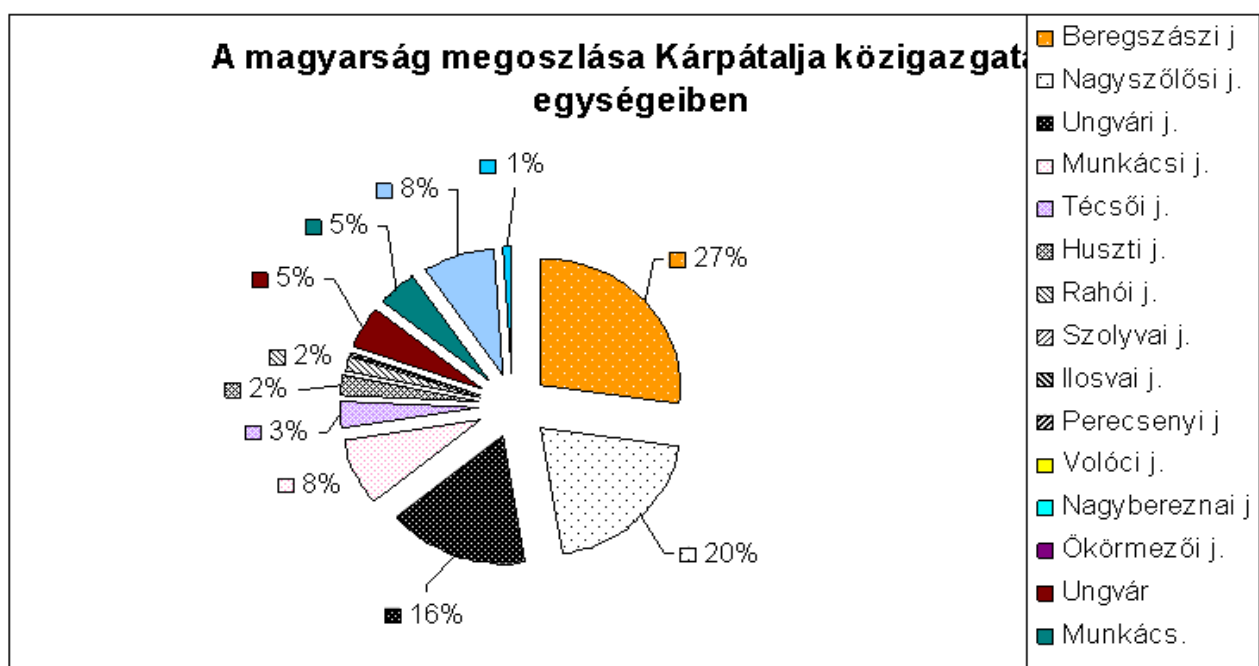
2. ábra - Kárpátalja népességének megoszlása nemzetiség szerint (Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal 2003)

A lakosság 81,0 %-a az ukrán nemzetiségű polgárok, míg a magyarok részaránya a kárpátaljai össznépeességnek 12,7 % volt, 2,9 % az orosz nemzetiségű polgár, 2,6 % a román lakosság.

Ekkor a kárpátaljai magyarok 97,1 %-a a magyar nyelvet tekintette anyanyelvének, ez 147 056 embert jelent, az ukrán anyanyelvű magyar lakosság 3932 fő, azaz 2,6 %, 376 magyar anyanyelvének az oroszot tekinti, 134 valamely más idegen nyelvet, illetve 16 a románt.

Az ukrainai magyarság Kárpátalja délnyugati részén az ukrán–magyar határral párhuzamosan, 15–20 km szélesen a következő megoszlásban:

- a) 64,6%-a, azaz 97 918 fő falvakban (Beregszászi járásban 41 163 fő, Nagyszőlősi járásban 30 874 fő, Ungvári járásban 24 822 fő, Munkácsi járásban 12 871 fő);
- b) 26,6%-a (40 284 fő) városokban (Beregszászban 12 785 fő, Ungváron 7972 fő, Munkácson 6975 fő);
- c) 8,8%-a (13 314 fő) ún. városi típusú településeken.

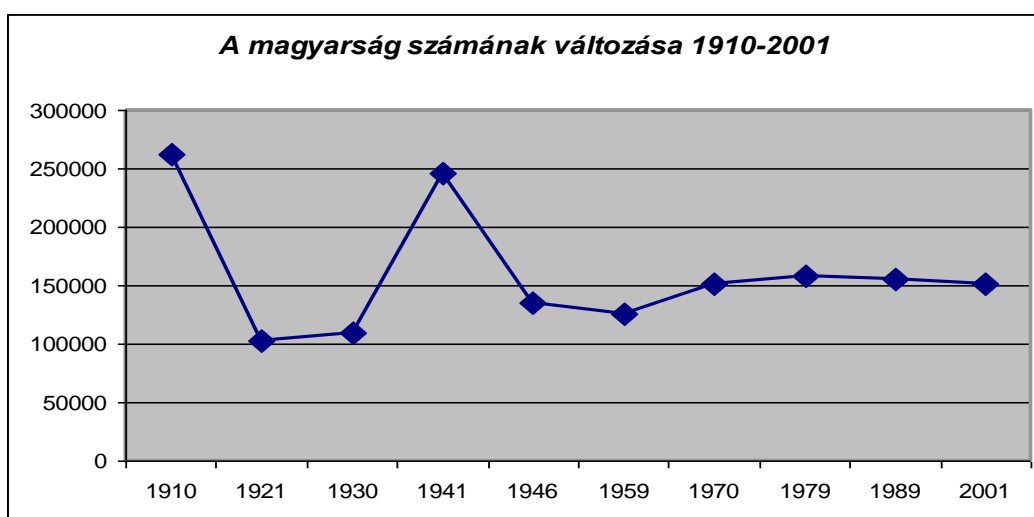

3. ábra - A magyarság megoszlása Kárpátalja közigazgatási egységeiben a 2001-es népszámlálási adatok alapján. (Saját szerkesztés)

Nemzetiség	Anyanyelve és nemzetisége megegyezik %		Ukrán anyanyelvű %		Magyar anyanyelvű %		Orosz anyanyelvű %	
	1989	2001	1989	2001	1989	2001	1989	2001
ukrán	98,5	99,2	-	-	0,5	0,2	1,0	0,5
magyar	97,2	97,1	2,1	2,6	-	-	0,6	0,2
román	98,2	99,0	0,7	0,5	0,2	0,1	0,5	0,1
orosz	95,8	91,7	3,8	7,9	0,3	0,2	-	-
cigány	20,5	20,5	12,3	16,7	65,7	62,4	1,0	0,2
szlovák	34,9	43,5	33,2	41,5	25,8	11,3	5,3	2,6
német	74,1	50,5	18,4	39,6	1,0	4,2	6,1	4,8
belorusz	45,2	37,4	7,5	18,4	0,6	0,6	46,6	43,2

1. táblázat – A népesebb nemzetiségek anyanyelvi megoszlása Kárpátalján az 1989-es és 2001-es népszámlálási adatok alapján százalékban (Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003b Laver, Ziholov, 1991)

Míg 1989-ben a Szovjet-Ukrajnában 163 ezer személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, addig 2001 decemberében 156 ezer 600-an, ami a független Ukrajnában élő népek létszámát illetően a hetedik helyet jelenti. Azaz a csökkenés mindössze 6 ezer 400 főt tesz ki. Ezen belül Kárpátalján az 1989-es 155 ezer 711 fővel szemben tizenkét év múlva 151 500 fő lett, azaz 4211 fővel csökkent a magyarság száma. Kárpátalján a magyarság az összlakosság 12,1 százalékát teszi ki. A magyarság számának változásai az elmúlt évtizedekben:

4. ábra - Dupka György: A magyarság számának, összetételének és települési területeinek változása Kárpátalján. – In: Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910-1990) alapján.

1941–1946 között 110 728 fős, jelentős csökkenés, 1946–1959 között 8311 fős csökkenés tapasztalható. A 18 év alatt 110 728 fővel lett kevesebb a kárpátaljai

magyarság. Ennyibe került a második világháború és a „kollektív bűnösség elvét” alkalmazó különféle megtorlás: több hullámban végbement kivándorlás, az 1944-1953 közötti sztálini etnikai tisztogatás, a kommunista diktatúra asszimilációs politikája, a szülőföld politikai, gazdasági, vallási okokból történő elhagyása.

3.3 A magyarlakta terület nyelvhatára. ⁴⁵

Az Ungvári járásban a szlovák–ukrán határ mentén elterülő Botfalva és Ungtarnóc vonala adja meg a magyarlakta terület nyelvhatárát. A nyelvzóna továbbiakban Baranya, Korláthelmec, Unghosszúmező, Császlóc falvakat érinti. A Munkácsi járáshoz tartozó Csongor és Barkaszó falvakat érinti a nyelvhatár. Munkács közelében fekszik egy jelentős magyar nyelvsziget, Beregrákos. A nyelvterület korábbi peremközsége az elmúlt századokban is vegyes lakosságú Izsnyéte. Mintegy nyelvszigetet képez Izsnyéte fölött Munkács. Izsnyétét elhagyva a nyelvvonala Dercent és Fornost érinti, mindkettő magyar település. Fornostól a nyelvhatár délre kanyarodik. A Beregszászi járásban Beregújfalut, Salánkot, a Nagyszőlősi járásban pedig Feketepatakot és Tiszaújhelyet érinti. Közöttük Kovászó ruszin nyelvsziget. Az utóbbi két falun túl – ruszin falvak gyűrűjében terülnek el a már magyar többségüket mindinkább elvesztő községek: Mátyfalva, Karácsfalva, Fancsika, Tizasásvár. A fölöttük fekvő Nagyszőlős is ma már nyelvszigetnek számít. Így jutunk el a nyelvhatár legszélsőbb pontjához, Tiszaújlakhoz. Tiszaújlakkal átellenben „Túl a Tiszán” villa alakban, illetve láncolatban húzódnak a magyar falvak: Tiszabökény, Tiszapéterfalva, Nagypalád, Fertősalmás, Forgolány, Batár, Nevetlenfalva, Öregakli, Aklihegy, Szőlősgyula. Valamennyi az ukrán–magyar, illetve az ukrán–román határszögben található. Szőlősgyulán túl az egykori magyar és vegyes lakosú községek 1946-tól mindinkább ukrán többségűvé váltak, így Feketeardó, Tekeháza, Gödényháza és Királyháza. Ezen nyelvhatár fölött, a Tisza felső folyásának völgyében kisebb-nagyobb

45 Dupka György –Fogyó, gyarapodó nemzetiségek, érdekképviselete Kárpátalján – Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2011, 32-33 o

magyar szórványok, nyelvszigetek követik egymást Nagyszőlőstől Kőrösmezőig: Huszt, Visk, Técső, Aknaszlatina és Rahó.

3.4 A kárpátaljai helyzetkép napjainkban

2013. novemberétől Ukrajnában egyre inkább begyűrűző válságállapot tapasztalható. Az ország keleti részén befagyott polgárháborús állapotok uralkodnak, a gazdaság teljesen összeomlott, azt csupán a nyugati és az IMF kölcsönök tartják mesterségesen egyben.⁴⁶

Bárdi Nándor 2004-es kutatásában megjegyzi, hogy az elszakított nemzetrészek magyar lakta területei közül Kárpátalján a legalacsonyabb a kivándorlás.⁴⁷ Az tény, hogy több kárpátaljai magyarok körében végzett reprezentatív társadalomkutatás is beszámol az itt élő magyarság erős nemzeti és lokális identitásáról, mivel a Kárpátalján élő magyar nem csupán magyarnak, hanem kárpátaljai magyarnak vallja magát. Bár a határon túli régiók közül mindig is Kárpátalján volt a legalacsonyabb az életszínvonal, az itt élők mégis kiemelkedően ragaszkodtak szülőföldjükhöz.⁴⁸ Az utóbbi négy év eseményei azonban az ukrain munkaképes lakosság jelentős hányadát külföldi munkavállalásra sarkallták. A Kárpátalján élő magyarság sem volt ez alól kivétel. Pontos adatok sajnálatosan az egyre nagyobb kereteket öltő migrációs hullámról nem állnak rendelkezésre, ezért jelenleg csak becslésszerűen beszélhetünk. Az elvándorlás katalizátora a helyi magyarok számára könnyen elérhető egyszerűsített honosítási eljárás által megszerezhető magyar állampolgárság, mely egyben EU-s állampolgárságot is jelent. Így a kilátástalan helyzetbe kerülő kárpátaljai lakosok nem csupán az anyaországban, hanem az Európai Unió bármely országában vállalhatnak munkát.

⁴⁶ Tóth Péter. Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról

⁴⁷ Bárdi Nándor. Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete
Problémakatalógus. – Pozsony KALLIGRAM KÖNYVKIADÓ, 2004

⁴⁸ Mozaik 2001, Gyorsjelentés – Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet 2002

A gazdasági kivándorlás a diplomával rendelkező egészségügyi és tanári munkakörben dolgozókat, illetve a munkaképes korú (kb. 55 évig) férfiakat érinti a leginkább.

„Nekünk fontos, hogy a kárpátaljai magyarok a szülőföldjükön boldogulhassanak, éppen ezért a magyar kormány minden támogatást meg akar adni ehhez” - jelentette ki Balogh Zoltán, az emberi erőforrások minisztere.⁴⁹

Magyarország kormányzata látva ez egyre kritikusabbá váló helyzetet, speciális, csak Kárpátaljára vonatkozó támogatási kategóriákat nyitott meg, a közsférában dolgozók és a helyi gazdasági szféra fellendítésére.

⁴⁹ <http://www.hirado.hu/2016/09/18/balog-zoltan-a-magyar-kormany-nak-fontos-a-karpataljai-magyarok-boldogulasa/>

IV. FEJEZET

Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program

Az Egán Ede névét viselő gazdaságstratégiai fejlesztési terv 2014-ben került kidolgozásra, célja az aktuális kárpátaljai gazdasági és társadalmi viszonyainak feltárása és egy hosszútávon fenntartható fejlődési metódus meghatározása volt.

A tervezet a Kárpátaljai gazdaság fejlődésében három kitörési pontot határoz meg:

- agrárium
- turisztika
- vállalkozás-fejlesztés

A terv Kárpátalja magyarlakta vidékeinek fejlesztésére vonatkozik és elsősorban a magyarság helyzetének javítására irányul. A fejlesztés intervallumának záró dátumául 2020-at jelöli meg.

Jövőképeinek 6 fő stratégiai pillére a következő:

1. A kárpátaljai magyarság gazdasági közösségének megteremtése;
2. Az emberi erőforrásaink megtartása, minőségük javítása;
3. A magyarlakta térség gazdasági versenyképességének növelése;
4. Széleskörű integrálódás a Kárpát-medencei gazdasági térbe;
5. Híd szerep kialakítása az anyaországi gazdasági szereplők és az ukrán vállalkozói, fogyasztói szféra között;
6. A magyarlakta vidék termőföldjeinek helyben lakó gazdálkodók kezén tartása.⁵⁰

A tervezet a Magyar Állam személyében halló fülekre talált, ugyanis 2016-ban kezdetét vette a fejlesztési program megvalósítása, a Külgazdasági és Külügyminisztérium által rendelkezésre bocsátott 500 millió forintos keretből.

⁵⁰ Egán Ede Gazdaságfejlesztési Terv – 2014, 27 o.

A program kivitelezésére létrejött az Egán Ede irodahálózat, amely Ungvári központtal az ungvári, a beregszászi, a nagyszőlősi és a Felső-Tisza vidékét képviselő técsői regionális irodákat foglalja magába.⁵¹

A 2016-os pályázati ciklus lebonyolítása

A 2016-os pályázati ciklusban a fejlesztési tervvel összehangolva turisztikai, mezőgazdasági és vállalkozás-fejlesztési célokra pályázhattak a kárpátaljai lakcímmel rendelkező, magyarságukat dokumentálisan igazolni tudó vállalkozók.

A pályázati kiírás a megjelenést követően háromszor került pontosításra, az utolsó és egyben legmarkánsabb helyesbítésre a leadási határidőt megelőző héten került sor. Ennek lényege az volt, hogy már nem csak bejegyzett vállalkozók, hanem magánszemélyek is pályázhatnak, azzal a kikötéssel, hogy pályázatuk pozitív elbírálása esetén a támogatás folyósítását megelőzően vállalkozóként bejegyeztetik magukat.

A pályázók a három főkategórián belül eszközbeszerzésre pályázhattak, kivételt jelentett ez alól a turisztika kategória A) alkategóriájában lévő infrastrukturális beruházási pályázat volt a kivétel, amelyet utólagos finanszírozással, a beruházás megléte után, folyósítottak.

A pályázat maximális intenzitása a fejlesztés 80%-át tehetette ki, ami azt jelentette, hogy a beszerzés min.20%-át önerőből kell finanszírozni.

⁵¹ <https://www.eganede.com/irodak>

Kategória típusa	Vállalkozásfejlesztés kategória tartalma	Egy pályázónak adható maximális összeg (FT)
A	Vállalkozások kapacitásbővítési, innovációs eszköztámogatása	3 000 000
Kategória típusa	Mezőgazdasági kategória tartalma	Egy pályázónak adható maximális összeg (FT)
A	Üveg- és fóliaházak telepítéséhez szükséges eszközök beszerzése (Fóliasátor szerkezete és fólia, árnyékolók, kazán, fatüzeléses meleglevegő-generátor, ventilátor-oromfalra, ventilátor vezérlő egységek, öntözés-vezérlőegységek, nedvesség- és páraérzékelők, A, B tápoldatozó tartály, szerelvény, csepegtető csövek, szűrők, öntöző-szórófejek, hidrofor rendszer stb.)	2 000 000
B	Kertészeti technológiai fejlesztéshez szükséges, valamint ültetvény-telepítési és talajjavítási eszközök beszerzése (Traktor, függesztett permetezőgép, fűkasza, tárcsa, eke, ültetvény-kultivátor, függesztett műtrágyaszóró, permetező, sorközművelő kultivátor, bakhátkészítő, ágyás-előkészítő, burgonyatöltő, zöldség- és aprómagvető gép, burgonyaültető gép, palántázógép (2 soros), függesztett műtrágya-szóró, burgonya kiszedő, gyökérszöldség betakarító gép, kéttengelyes fixplatós vontatott jármű, egytengelyes vontatott jármű, baktériumtrágya hatékony kijuttatásához használatos rendszer, szárzúzó, szecskázók, grubberek stb.)	2 000 000
C	Méhészet létrehozásához és fejlesztéséhez szükséges eszközök beszerzése (Méhészeti eszközök, fedelezés eszközei, gépek, berendezések stb.)	500 000
D	Állattartó telepek fejlesztéséhez szükséges eszközök, beszerzése (Takarmány-előkészítés, -kiosztás, -tartósítás és -kezelés gépei, az állathigiénia biztosításához szükséges gépek, állati termékek telepszintű kezelésének eszközei és gépei, trágyakezelés és szerves trágya-kijuttatás eszközei és munkagépei, istállók fűtése, szellőzése stb.)	3 000 000
Kategória	Turisztikai kategória tartalma	Egy pályázónak

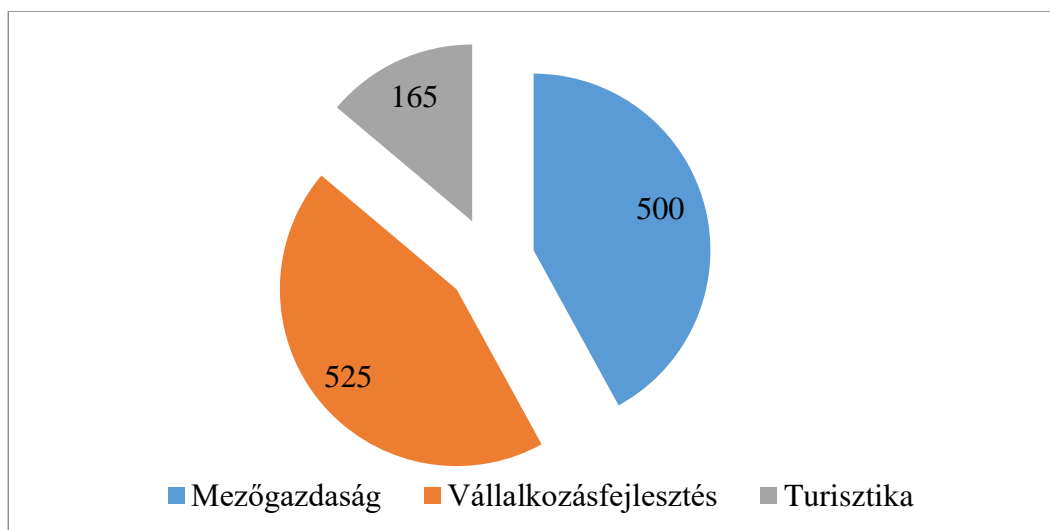
típusa		adható maximális összeg (FT)
A	Turisztikai vállalkozások eszközbeszerzésének támogatása	2 000 000
B	Turisztikai beruházások támogatása	4 500 000

2. táblázat – A 2016-os Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program pályázati kategóriái (forrás: www.eganede.com)

Mindemellett a magánszemélyek és vállalkozások számára kiírásra került egy földprivatizációs pályázat, amely az Ukrajnában páj (пай) néven számon tartott szántóföldekre vonatkozik.

A pályázónak az www.eganede.com elektronikus felületen kellett regisztrálnia, majd a szükséges csatolmányokat (személyigazolvány, adóazonosító kód, magyarságot igazoló okirat, illetve árajánlat a megvásárolandó eszközökről és annak magyar nyelvű fordítása, amennyiben releváns tulajdonjogot / használati jogot igazoló dokumentumok, diploma és tanúsítvány másolatok, illetve valamely kárpátaljai szakmai szervezet ajánlata).

Össességében 1190 pályázat érkezett be.

5. ábra – A benyújtott pályázatok számának megoszlása a kategóriák között

A pályázatok elbírálását egy helyszíni ellenőrzés előzte meg, amelyben a kompetens szakmai szervezet (Pro Agricultura Carpatika, KMVSZ⁵², Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács) kijelölt tagjai hajtottak végre.

⁵² KMVSZ- Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége

A helyszíni jegyzőkönyvek elkészültét követően kezdetét vette a szakmai értékelés, amelyet az irodától teljesen független helyi és magyarországi gazdasági, turisztikai és mezőgazdasági területen jártas szakmai értékelő személyek végeztek.

Az értékelés során egy megadott 100 pontos skálán kellett a pályázat részeit értékelni (mellékelt), a szükséges csatolmányokat ellenőrizni, valamint az árajánlat realitását megállapítani.

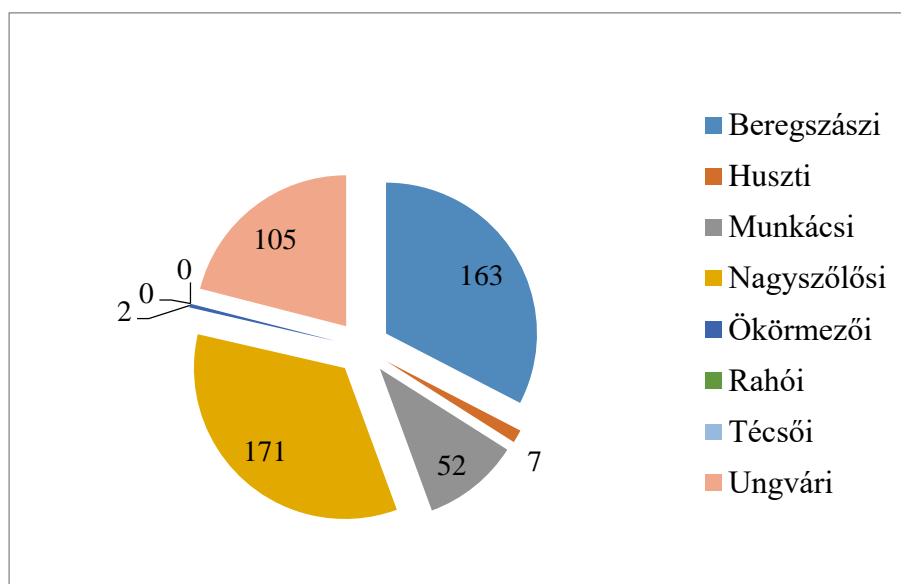
Pályázati eredmények

Járás	Mezőgazdaság	Vállalkozásfejlesztés	Turisztika	Összesen
Beregszászi	163	255	126	544
Huszt	7	34	5	46
Munkácsi	52	61	4	117
Nagyszőlősi	171	81	23	275
Ökörmezői	2	2	0	4
Rahói	0	4	2	6
Técsői	0	3	1	4
Ungvári	105	85	4	194
Összesen: 13	500	525	165	1190

3. táblázat – Beadott pályázatok számának meoszlása

A beadott pályázatok területi megoszlásának tekintetében a következő kép mutatkozott.

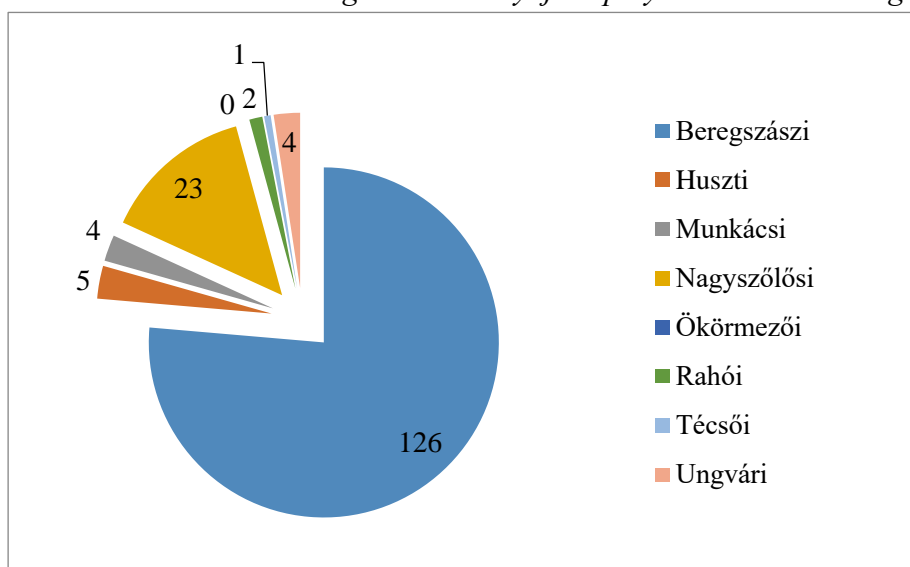
A benyújtott pályázatok területi megoszlása tükrözi a kárpátaljai magyarság területi megoszlását.

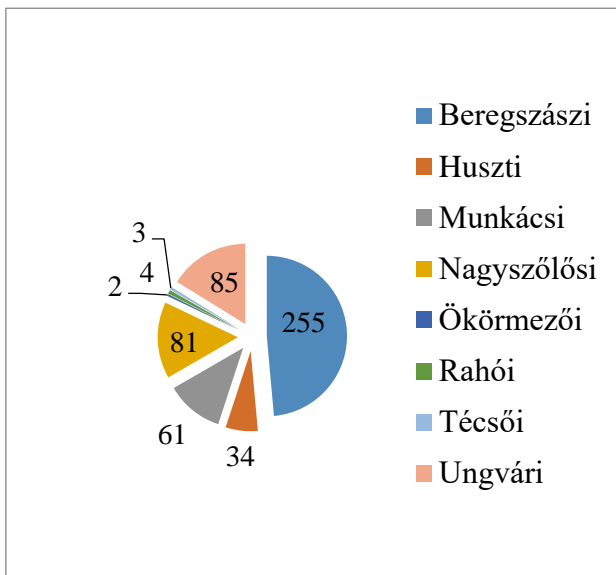
6. ábra – A mezőgazdaság kategóriában benyújtott pályázatok területi megoszlása

Az 500 beérkező mezőgazdasági pályázat közül a legtöbben a Nagyszőlősi járásból pályáztak (37%), a Beregszászi járásból a pályázatok 32,6%-a érkezett, míg a 21% az Ungvári járásból, a Munkácsi járás magyar falvaiból a pályázók 10,4%-a származott.

7. ábra – A turisztika kategóriában benyújtott pályázatok területi megoszlása

A turisztikai pályázatok járások szerinti eloszlása homogenitást mutat, ugyanis a pályázók 76%-a a Beregszászi járásból került ki.

8. ábra- A vállalkozás kategóriában benyújtott pályázatok területi megoszlása

A vállalkozásfejlesztési pályázatoknál szintén Beregszász környéke dominált (49%). De a többi magyarlakta térségben is arányosan kerültek beküldésre a pályázatok.

Kategória	Elhelyezkedés	
	Város	Falu
Mezőgazdaság	45	455
Vállalkozásfejlesztés	212	313
Turisztika	58	107
Üveg- és fóliaházak telepítéséhez szükséges eszközök beszerzése	15	89
Kertészeti technológiai fejlesztéshez szükséges, valamint ültetvény-telepítési és talajjavítási eszközök beszerzése	23	320
Méhészet létrehozásához és fejlesztéséhez szükséges eszközök beszerzése	2	13
Állattartó telepek fejlesztéséhez szükséges eszközök, beszerzése	5	33
Vállalkozások kapacitásbővítési, innovációs eszköztámogatása	212	313
Turisztikai vállalkozások eszközbeszerzésének támogatása	11	36
Turisztikai beruházások támogatása	47	71
Összes beadott pályázat szerint	315	875

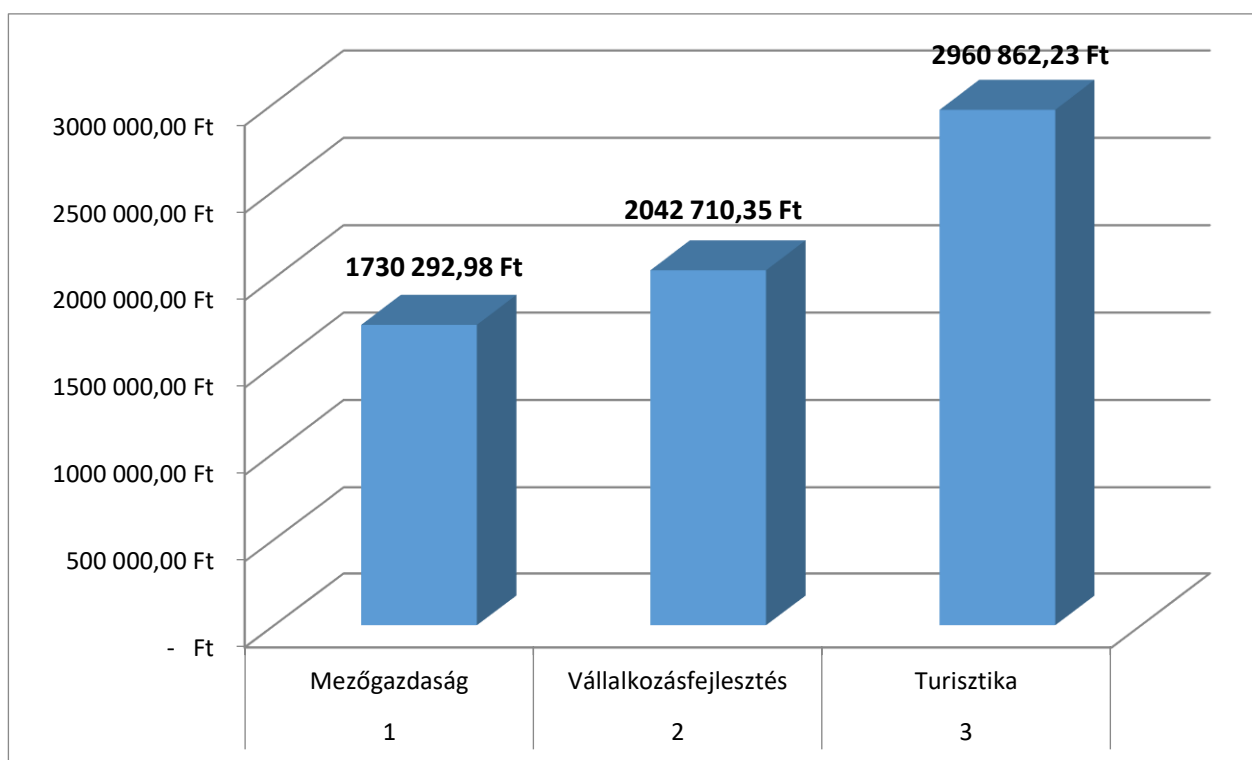
4. táblázat – A támogatott pályázatok város és falu bontásban fő és alkategóriánként

Település szerinti megoszlásban a városok kiemelkedőek voltak (Beregszászból 46, Nagyszőlősről 34, Técsőről 20, Ungvárról 37, Viskről 45 pályázó adta be támogatási igényét).

A falvak közül kiemelkedő az Ungvári járásban található Nagydobrony 60 benyújtott pályázattal, a Nagyszőlősi járásból Tiszapéterfalva 34 és Feketepatak 20 pályázattal.

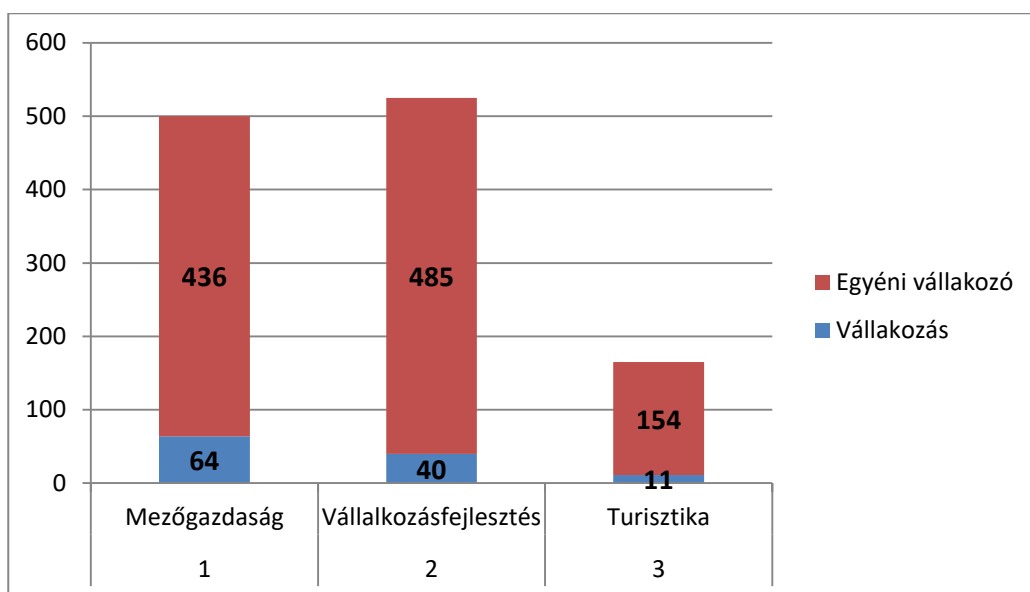
Beregszászi járásból a legtöbb pályázat Nagybecsényből érkezett be, szám szerint 25 darab. Meg kell továbbá említeni Beregdédát és Nagybereget 23-23 benyújtott érvényes pályázattal, Mezőgecséből 22 pályázatot nyújtottak be. A Munkácsi járásból Dercen emelkedett ki 23 pályázattal.

A pályázók bejegyzett lakcíme alapján elmondható, hogy a pályázók többsége falusi lakos, ez érthető, mivel a kárpátaljai magyarság körében túlnyomó többségben van a vidéki lakosság részaránya. Értelemszerűen a mezőgazdaság kategóriát a falusi lakcímmel rendelkezők választották inkább, de néhány pályázó a városi lakók közül is kikerült. Vállalkozási kategóriában a városi lakosok száma, azok arányához képest elég magas, míg a turisztikai fejlesztési lehetőséget igénybevevők hányada a területi eloszlással arányos.

9. ábra - A támogatott pályázatok átlagösszege

A maximálisan megpályázható összegeket a fenti táblázat tartalmazza. A legmagasabb összegre a turisztikai beruházás kapcsán pályázhattak (4 500 000 HUF), így nem meglepő, hogy ebben a kategóriában a legmagasabb a megpályázott összegek átlaga. A mezőgazdaságban a legtöbben földmégmunkáló eszközre és fóliasátorra pályáztak, ahol a max. összeg 2 000 000 HUF volt, ezt az átlagösszeg tükrözi.

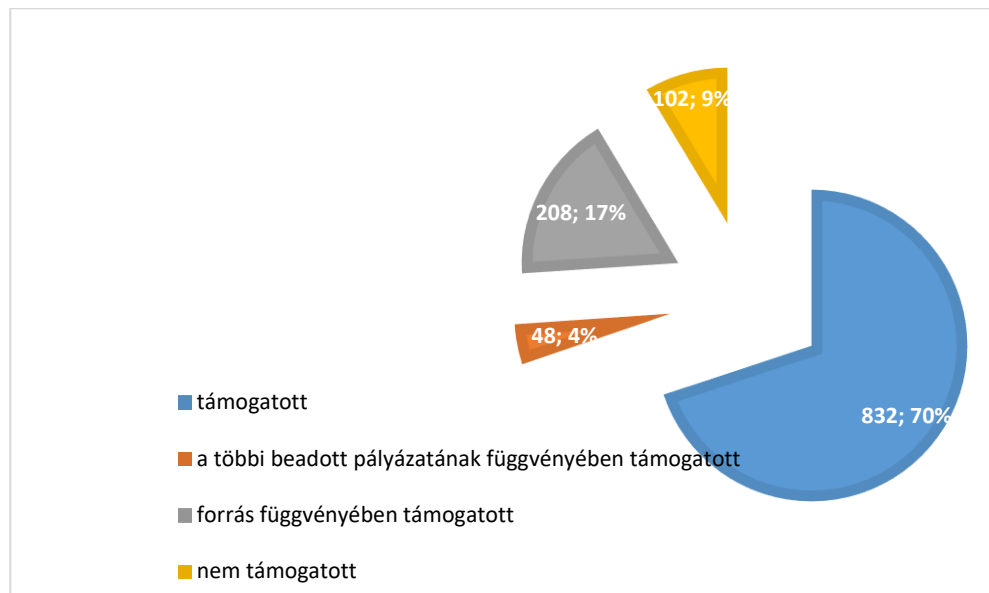

10. ábra – A pályázók megoszlása vállalkozási formájuk alapján főkategóriánként

A pályázók között a vállalkozása szerinti forma alapján megállapítható, hogy 90% egyéni vállalkozó fizikai személynek minősülő vállalkozás. Csupán 10% minősül vállalkozásnak, amely jogi személyiséggel rendelkezik. A vállalkozások részaránya a mezőgazdasági kategóriában pályázók között a legnagyobb, köszönhető ez a vállalkozásnak minősülő farmergazdaságoknak.

11. ábra – A pályázók megoszlása vállalkozási formájuk alapján

A pályázatok értékelése során vállalkozás kategóriában legalább 50 pontot, mezőgazdasági pályázat esetében minimum 52,7 pontot, míg turisztikánál 41,5 pontot kellett elérni a „támogatott státusz” eléréséhez. Ez alatti pontszámmal rendelkező pályázók, amennyiben a pályázat nem ütközött a pályázati kiírásban megfogalmazott feltételek valamelyikébe, „forrás függvényében támogatott” csoportba került. A forrásfüggvényes pályázók mindegyike támogatásban részesült, csupán három hónap késéssel, 2017 márciusában köthettek támogatói szerződést az irodával.

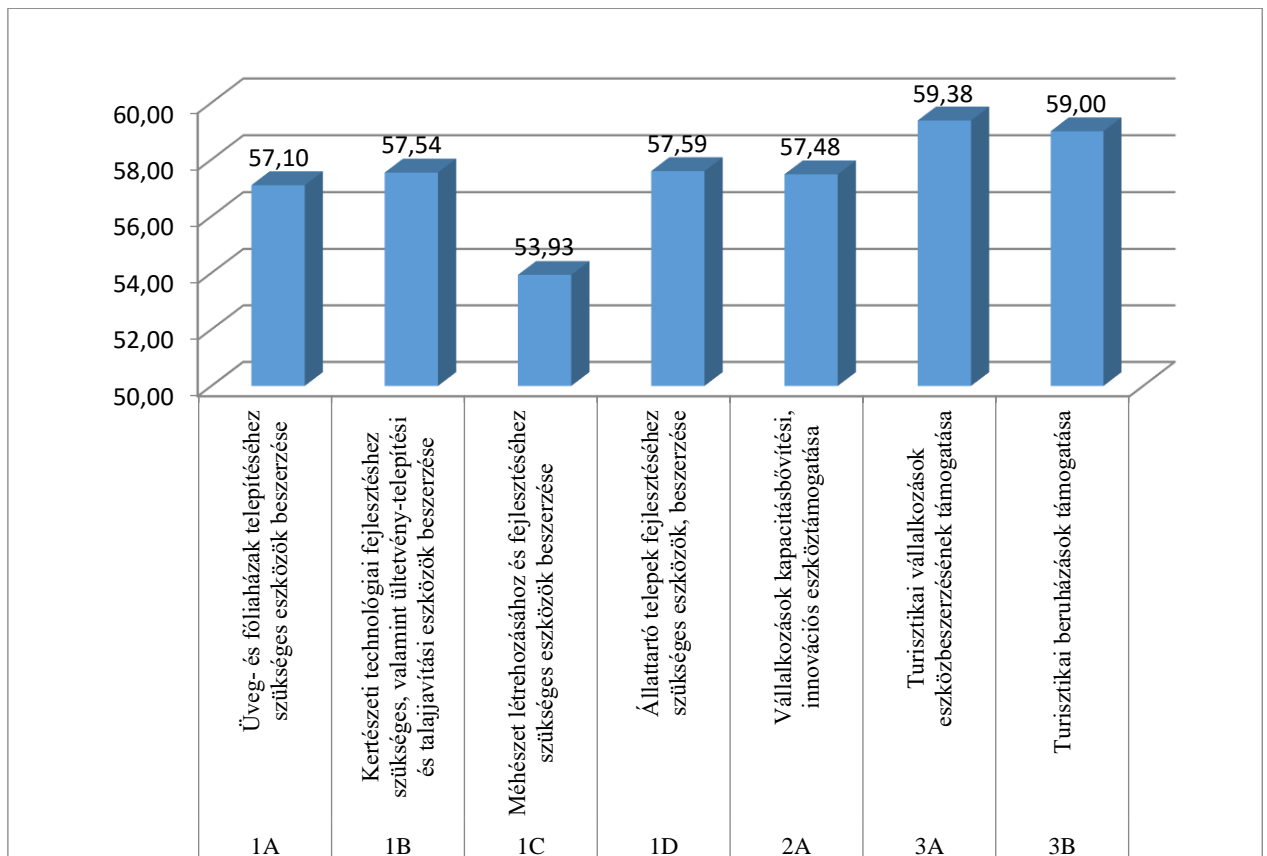

12. ábra – A benyújtott pályázatok megoszlása az elbírálási döntés alapján

A pályázatok támogatottsága 89%-os aktivitást mutat.⁵³ Tehát megállapítható, hogy nagyon magas a támogatottak részaránya a beküldött pályázatok közül, amely pályázat megfelelt a formai követelményeknek, az támogatott lett. A pályázati kiírás viszont nem egyértelműsítette, hogy egy pályázó az adott ciklusban hány pályázati kérelmet nyújthat be. Emiatt voltak, akik mindhárom kategóriában benyújtották pályázataikat. A pályázati kiírás erre vonatkozó része 2017-ben pontosítva lett.

Bár a pályázati úrlapon be kellett jelölni az esetleges export/import tevékenységet és anyaországgal tartott szakmai kapcsolat, valamint azt dokumentumokkal alá is kellett támasztani. Az ilyesfajta határon átnyúló viszonyt alátámasztani tudó vállalkozók alacsony száma és a kiírás alapján benyújtott alátámasztó dokumentumok típus meghatározásának zavara miatt a végső értékelésnél e tevékenységek nem jártak többletponttal. A 100 pontos értékelő skálán a nyertes pályázatok által elért átlagpontoszáma kategóriánként a következőket mutatja:

⁵³ A többi beadott pályázat függvényében támogatott kategóriába tartozók, két kiírt kategóriában nyújtottak be pályázatot, amelyből végül ki kellett választani azt az egyet, amelyet meg szeretnének valósítani. Ez a csoport teszi ki a támogatásban részesültek 2%-át.

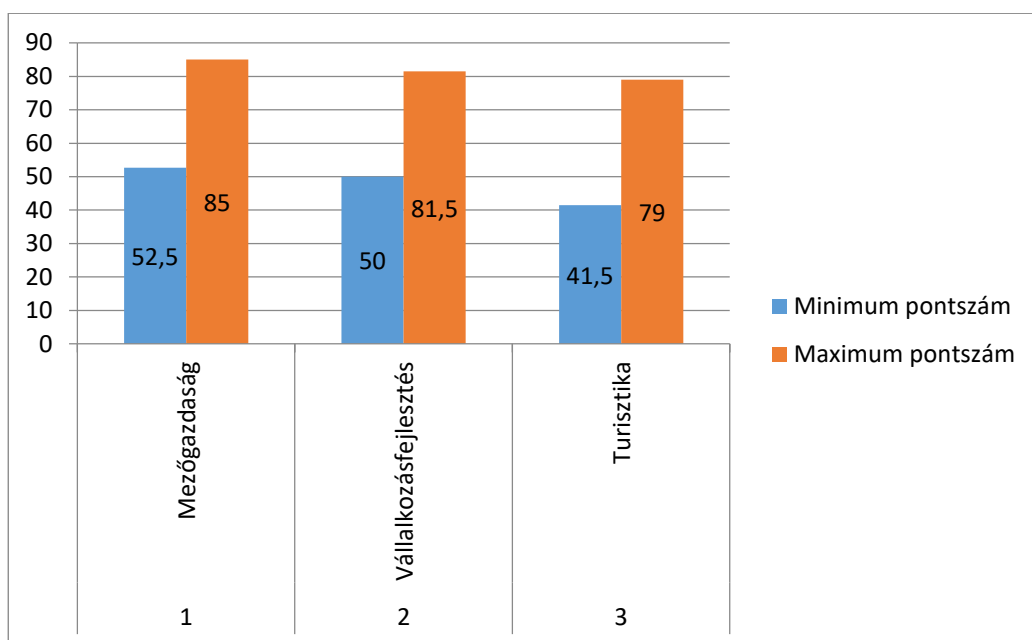
13. ábra - A pályázatok értékelésének átlagpontszámai alkategóriánként

A 2016-os pályázati ciklusról elmondható, hogy a pályázati kiírás több pontja nem egyértelmű. A benyújtási időszak egy hónapja alatt a kiírás többször is megváltoztatásra került. A program kommunikációja nem volt megfelelő, a Kárpátalja különböző részein tartott tájékoztató gyűlések nem kerültek előzetes meghirdetésre pl. az alapítvány weboldalán. Emiatt sokan nem értesültek időben a lehetőségről.

A pályázatok értékelése során 35 pont a pontozó teljesen szubjektív véleményétől függően volt megszerezhető.

Pl. 0-tól 20-ig terjedő skálán kellett értékelni a következőket: „pályázó részletes képet adott az eddigi tevékenységéről, rendelkezik szakmai tapasztalattal (már meglévő alapokkal az adott tevékenység végzéséhez), vagy ha nem, akkor motivációja, vagy más figyelembe vehető okból kifolyólag alkalmas a projekt megvalósítására. A projekt üzleti szempontú megalapozottsága, versenyképessége.” (1. melléklet)

A külföldi gazdasági tevékenységet igazolók sem kaphatták meg az előzetes értékelési szempontokban megjelölt három többletpontot.

14. ábra - A támogatott pályázatok minimum és maximum pontszáma az egyes kategóriákban

A támogatásban részesült pályázatoknak mezőgazdaságnál 52,5 pontot, vállalkozásfejlesztés esetében 50 pontot, turisztikánál viszont csupán 41,5 pontot kellett elérniük a 100 pontos értékskálán. Ezen minimum ponthatárok nem bírnak különösebb jelentőséggel, mivel amely pályázat formailag és tartalmilag megfelelt, vagyis nem volt a kiírás szövegével szembemenő, ha nem is érte el a minimumot „forrás függvényében támogatottnak” minősítették és három hónappal a támogatott pályázatok elszámolást követően, e vállalkozók mindegyike szerződhetett.

	Kategória	Pályázati támogatások mennyisége	
		támogatott	forrás függvényében támogatott
1	Mezőgazdaság	557 154 338 Ft	191 760 588 Ft
2	Vállalkozásfejlesztés	788 486 197 Ft	160 152 502 Ft
3	Turisztika	367 146 916 Ft	- Ft
1 A	Üveg- és fóliaházak telepítéséhez szükséges eszközök beszerzése	107 424 237 Ft	40 292 817 Ft
1 B	Kertészeti technológiai fejlesztéshez szükséges, valamint ültetvény-telepítési és talajjavítási eszközök beszerzése	388 341 057 Ft	130 968 299 Ft
1 C	Méhészet létrehozásához és fejlesztéséhez szükséges eszközök beszerzése	4 733 398 Ft	2 518 322 Ft
1 D	Állattartó telepek fejlesztéséhez szükséges eszközök, beszerzése	56 655 646 Ft	17 981 150 Ft
2 A	Vállalkozások kapacitásbővítési, innovációs eszköztámogatása	788 486 197 Ft	160 152 502 Ft
3 A	Turisztikai vállalkozások eszközbeszerzésének támogatása	54 077 987 Ft	- Ft

3 B	Turisztikai beruházások támogatása	313 068 929 Ft	- Ft
Összes beadott pályázat szerint		1712787451 Ft	351913090 Ft

5. táblázat – A megítélt támogatások összege fő és alkategóriánként

A 2016-os pályázati ciklusban 2,065 milliárd forint került elosztásra a kárpátaljai gazdasági szféra magyar szereplői között.

Következtetések

Magyarságpolitikáról a rendszerváltást követő első kormány tevékenységének megkezdésétől beszélhetünk. A határon túli magyarsággal kapcsolatos elképzelések a kezdeti időszakban ideologikusak voltak, abból kiindulva, hogy az elszakított nemzetrészek magyarjai helyzetükből adódóan, egy mélyebb, ősi magyar identitás hordozói. Egyes kormányzatoknál előjöttek olyan nézetek is, amely szerint a külföldi magyarok fokozott veszélyforrások is. Ezt a veszélyt a Horn-kormány a szomszédos országokban az ott élő magyarok segítségéből keletkezett konfliktusban látta, míg a Gyurcsány-kormány, egy esetleges migrációs hullám esetén jelentkező szociális-gazdasági kockázatot vélt felfedezni a nemzettársakban. A 90-es évek elején, a határon túl élő magyarokat a magyarországi vezetés buzdította a területi autonómia kivívására. Az évtized közepére világos lett, hogy erre a többségi társadalmakban nincs lehetőség. Mára az autonóm kifejezés a magyarságpolitikában tabuvá vált, tartva a nemzeti öntudatra ébredt szomszédos többségi nemzeteknek a fogalom félreértelmezéséből adódó reakcióitól. Ami jelenleg aktuálisnak mondható Kárpátalján és más határon túli vidékeken is, az az egységes magyar többségű közigazgatási egység létrehozásának támogatása (Kárpátalja esetében egy magyar többségű járás), amelyben a kisebbségben élő magyarok megfelelően képviseltethetik érdekeiket a többségi vezetésű döntéshozó szervezetekben.

A 90-es évek derekán kezdetét vette a határon túli magyar intézményrendszerek kiépítése (itt elsősorban felsőoktatási és kulturális intézményekre kell gondolni). 2015-ben a BGA Zrt. támogatási összesítője szerint Kárpátalján 15 nemzeti jelentőségű intézmény működését finanszírozta a magyar állam.

A 90-es évek végén nagy lépést jelentett a státustörvény megalkotása, még ha az a későbbiekben megszorításokkal és módosításokkal is lépett életbe, mivel írásosan lefektette Magyarország határon túli magyarokhoz fűződő viszonyát.

A 2000-es években a határon túli kérdés politikai eszközzé vált a magyar pártok között. A 2004-es kudarcba fulladt állampolgársági népszavazás komoly törést jelentett a határokon kívül rekedtek anyaországról alkotott képében. A Gyurcsány-kormánynak ezt a traumát kormányzása alatt nem sikerült enyhítenie.

2010-ben elfogadott egyszerűsített honosítási eljárás teljesen új aspektusba helyezte a magyar-magyar viszonyt. A határon túli magyarok pár hónap alatt, magyarországi lakcím nélkül, egy viszonylag egyszerű eljárás keretei között tehettek szert magyar állampolgárságra, és Kárpátalja esetében ezzel együtt váltak az EU állampolgáraivá is úgy, hogy eredeti állampolgárságukat megtartva szülőföldjükön maradnak.

A kormányzat az állampolgársági törvény bevezetését követően is intenzíven támogatta a határon túli magyarság szülőföldi boldogulását, viszont 2014-ben Ukrajna egészéhez hasonlóan, Kárpátalján is válságos helyzet alakult ki, amely az ukrán-orosz konfliktus elmérgesedéséből adódott.

A gazdasági válság miatt az itt élő magyarok léte is veszélybe került. A kettős-állampolgárság nyújtotta lehetőségeket kihasználva eddig soha nem látott gazdasági-migrációs hullám indult el az anyaország és az Európai Unió országai felé.

A magyar kormányzat válaszként a folyamatra a térség lakóinak jelentős anyagi támogatását irányozta elő.

2015-ben elkezdődött a térség magyar oktatási intézményeiben dolgozó pedagógusok támogatása. A KMPSZ⁵⁴ információi szerint a kárpátaljai pedagógus-életpályamodellről jelenleg is folynak a megbeszélések. A program 2016-ra a helyi magyar nyelven beszélő egészségügyi dolgozók bérkiegészítésének támogatásával bővült.

A magyar kormányzat legmarkánsabb segítő lépése azonban az Egán Ede Gazdaságfejlesztési Központ létrehozása volt. A Külgazdasági és Külügyminisztérium által Kárpátalja megsegítésére elkülönített keretből egy három éves időtartamú gazdaságfejlesztő akciót kívánnak végrehajtani.

A 2016-os pályázati ciklusban a mezőgazdaság, a vállalkozásfejlesztés és a turizmus területén került sor eszközbeszerzési (turisztika A) kategóriában beruházási pályázatok kiírására. A benyújtott pályázatok 89%-a támogatásban részesült. Összesen 2,064 milliárd forint került kiosztásra a nyertes pályázók között.

⁵⁴ KMPSZ – Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség

A programról jelenleg csak alapvető megállapításokat tehetünk, mivel a támogatások folyósítása óta még nem telt el annyi idő, hogy a gyakorlati hasznosulás következményeit vizsgáljuk.

Bár a program alapjául szolgáló Egán Ede Gazdaságfejlesztési Tervben az eszközállomány fejlesztése mellett szerepelt a vállalkozók és gazdák képzésének terve is, a gyakorlati megvalósítás során viszont ez elmaradt. Ezen hiányosságot vélem a program „Achilleusz sarkának”, mivel véleményem szerint a szellemi tőke a termelési-értékesítési folyamat sikerében legalább ugyanolyan fontosságú, mint a materiális eszközállomány. Mivel ahogyan egy ókori kínai bölcsesség is tartja:

"Adj halat az éhezőnek és aznap megmented a haláltól. Tanítsd meg őt halászni-örök életére jóllakott lesz..."

Összefoglalva elmondható a napjainkban Kárpátaljára irányuló magyarországi támogatásokról, hogy a kormányzati szervek által folyósított támogatások a meghatározóak, de támogatáspolitikai tekintetében nem elhanyagolandóak az egyházi szerveket érintő akciók és a civil kezdeményezések sem.

Felhasznált irodalom

1. Bárdi Nándor. Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete Problémakatalógus. – Pozsony KALLIGRAM KÖNYVKIADÓ, 2004.
2. Bárdi Nándor. Magyarország és a kisebbségi magyar közösségek 1989 után. Metszetek2013/II-III.
<http://metszetek.unideb.hu/content/magyarorsz%C3%A1g-%C3%A9s-kisebbs%C3%A9gi-magyar-k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gek-1989-ut%C3%A1n>
3. Kiss Éva. Magyarország útja a parlamenti demokrácia felé Társadalompolitikai átalakulás Magyarországon 1966–1990 között. –Ungvár – Budapest, INTERMIX KIADÓ, 2010 – 107o.
4. Gál Kinga: A kisebbségek nemzetközi védelme: az 1990–es évek jogi és politikai kerete. Pro Minoritate 2001. Nyár, 131–149o.
5. Duray Miklós koncepciójáról külön lesz szó. Továbbá: Határon túli magyar autonómiakoncepciók (1990–1995). Szerk. Szarka László, MTA KKI, Bp., 450 o.
6. Kántor Zoltán (szerk.). A STÁTUSTÖRVÉNY DOKUMENTUMOK, TANULMÁNYOK, PUBLICISZTIKA – Budapest, Teleki László alapítvány, 2002
7. Kántor Zoltán. A nemzet intézményesülése a rendszerváltás utáni Magyarországon – Budapest: Osiris, 2014.
8. Pomogáts Béla. Támogatáspolitikai és szolidaritás. Magyar Kisebbség, 8. évf. 4.sz., 2003 – 70-73 o.
9. Dupka György –Fogyó, gyarapodó nemzetiségek, érdekképviselete Kárpátalján – Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2011, 32-33 o
- 10.Mozaik 2001, Gyorsjelentés – Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet 2002
- 11.Antal Árpád – Tamás Sándor. A kettős állampolgárság következményei és hatásai a külföldi magyar nemzetközösségek helyzetére és megítélésére. Magyar Kisebbség, XVIII. évf. 2013/3-4.
- 12.Zakariás Ildikó. Szolidaritás és hatalom a kisebbségi magyarokra irányuló jótékonyágban – Budapest, BCE Szociológiai Doktori Iskola, 2016 .
http://phd.lib.uni-corvinus.hu/917/1/Zakarias_Ildiko.pdf

13. **Jeszenszky Géza.** Az Antall-kormány külpolitikai programjáról 1. rész – Magyar Szemle, **Új folyam XXIV. 7-8. szám** – 2015
http://www.magyorszemle.hu/cikk/20150719_az_antall-kormany_kulpolitikai_programjarol_1_resz
14. Lábody László. Magyarország és szomszédsága. Európai politikai év – könyv 1995/96, 283–298o.
15. Egán Ede Gazdaságfejlesztési Terv – 2014

Internetes források:

1. Új Kézfogás Közalapítvány. <http://epa.uz.ua/02100/02169/00013/990419.htm>
2. Magyar-magyar csúcstalálkozó közös nyilatkozata. [http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/1.%20A%20Magyar-Magyar%20Cs%C3%BAcstal%C3%A1lkoz%C3%B3%20K%C3%B6z%C3%B6s%20Nyilatkozata%20\(1996.07.06.\).pdf](http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/1.%20A%20Magyar-Magyar%20Cs%C3%BAcstal%C3%A1lkoz%C3%B3%20K%C3%B6z%C3%B6s%20Nyilatkozata%20(1996.07.06.).pdf)
3. A Határon Túli Magyar Oktatásért Apácai Közalapítvány Alapítói Okirata file:///C:/Users/Admin/Downloads/hataron_tuli_060302.pdf
4. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a0100062.TV>
5. MÁÉRT: vita a státustörvény módosítása körül <http://www.jogiforum.hu/hirek/6536>
6. 2004-es magyarországi népszavazás. http://www.boon.hu/2008/03/A_2004es_magyarorsz_gi_n_pszavaz_s.pdf
7. Programcsomag a "szülőföldre" Kárpátalja pozitív diszkriminációra számíthat – Kárpáti Igaz Szó, II. évfolyam, 25. (87.) szám
8. <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/060218/ke08.html>
9. Állampolgárság. <http://www.htmik.hu/allampolgarsag/>
10. A kormányzati program: Magyar nemzetpolitika. A nemzetpolitika stratégiai keretei. <http://www.nemzetiregiszter.hu/download/9/a2/00000/Magyar%20nemzetpolitika%20A4.pdf>
11. Wekerle-terv- <http://www.kkvhaz.hu/cikk/338-wekerle-terv>
12. <http://bgazrt.hu>
13. A Bethlen Gábor Alap 2015. évi beszámolója
14. <https://nir.bgazrt.hu/bga/>
15. <http://www.kmkszalap.org/>

- 16.A Magyar Református Egyház Alkotmánya:
http://www.reformatus.hu/data/documents/2014/03/13/KOZOS_ALKOTMAN_Y_2014.pdf (utolsó letöltés: 2017.03.27.)
- 17.Újabb segítség érkezett a kárpátaljai rászorulóknak <http://www.szon.hu/ujabb-segitseg-erkezik-a-karpataljai-raszoruloknak/2817228> 2015.04.23
- 18.Budapesti önkormányzatok segítik Kárpátalját. Több mint 46 millió forintot adományozott a BÖSZ
http://magyarhirlap.hu/cikk/30569/Budapesti_onkormanyzatok_segitik_Karpataljat#sthash.wvs6pXog.dpuf
- 19.¹ „Minden magyar felelős minden magyarért” Csepeli segítség Kárpátaljának
<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kozelet/minden-magyar-felelos-minden-magyarert-csepeli-segitseg-karpataljanak/>
- 20.<http://harmashalom.hu/index.php?page=alapitvany>
- 21.Tálas Péter. Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról
- 22.<http://www.hirado.hu/2016/09/18/balog-zoltan-a-magyar-kormany-nak-fontos-a-karpataljai-magyarok-boldogulasa/>

Ábrák és táblázatok

1. ábra -A kárpátaljai nyertes pályázatok részaránya a BGA fiatal vállalkozói pályázatában.	19
2. ábra - Kárpátalja népességének megoszlása nemzetiség szerint (Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal 2003).....	25
3. ábra - A magyarság megoszlása Kárpátalja közigazgatási egységeiben a 2001-es népszámlálási adatok alapján. (Saját szerkesztés).....	26
4. ábra - Dupka György: A magyarság számának, összetételének és települési területeinek változása Kárpátalján. – In: Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910-1990) alapján.	27
5. ábra – A benyújtott pályázatok számának megoszlása a kategóriák között..	34
6. ábra – A mezőgazdaság kategóriában benyújtott pályázatok területi megoszlása.....	36
7. ábra – A turisztika kategóriában benyújtott pályázatok területi megoszlása..	36
8. ábra- A vállalkozás kategóriában benyújtott pályázatok területi megoszlása	37
9. ábra - A támogatott pályázatok átlagösszege.....	38
10. ábra – A pályázók megoszlása vállalkozási formájuk alapján főkategóriánként	39
11. ábra – A pályázók megoszlása vállalkozási formájuk alapján	39
12. ábra – A benyújtott pályázatok megoszlása az elbírálási döntés alapján	40
13. ábra - A pályázatok értékelésének átlagpontszámai alkategóriánként	41
14. ábra - A támogatott pályázatok minimum és maximum pontszáma az egyes kategóriákban	42
1. táblázat – A népesebb nemzetiségek anyanyelvi megoszlása Kárpátalján az 1989-es és 2001-es népszámlálási adatok alapján százalékban (Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003b Laver,Ziholov,1991).....	27
2. táblázat – A 2016-os Egán Ede Gazdaságfejlesztési Program pályázati kategóriái (forrás: www.eganede.com)	34
3. táblázat – Beadott pályázatok számának meoszlása	35

4. táblázat – A támogatott pályázatok város és falu bontásban fő és alkategóriánként	37
5. táblázat – A megítélt támogatások összege fő és alkategóriánként.....	43

Melléletek

1. számú melléklet

Értékelő lap

az „Egán Ede” Kárpátaljai Gazdaságfejlesztési Központ” Jótékonyági Alapítvány a mezőgazdaság, a vállalkozásfejlesztés és a turisztika területén kiírt pályázatainak elbírálásához

A pályázó adatai

A pályázat kódszáma:

A pályázó teljes neve:

A pályázó bejegyzési száma:

A pályázat pontozása

Sor-szám	Leírás	Adható pont	Adott pont	A pontozás szöveges indoklása
1.	A pályázó vállalkozás és projekt bemutatása	A pályázó részletes képet adott az eddigi tevékenységéről, rendelkezik szakmai tapasztalattal (már meglévő alapokkal az adott tevékenység végzéséhez), vagy ha nem akkor motivációja, vagy más figyelembe vehető okból kifolyólag alkalmas a projekt megvalósítására. A projekt üzleti szempontú megalapozottsága, versenyképessége.	0-20	
2.	A projekt illeszkedése az Egán Ede gazdaságfejlesztési stratégiához	A pályázati beadvány, azon belül a megvalósítani kívánt cél illeszkedése az Egán Ede Kárpátaljai Gazdaságfejlesztési Stratégiájának célkitűzéseihez, a kárpátaljai magyar térség gazdasági fejlődéséhez való hozzájárulás mértéke	0-15	
3.	Magasabb önerő biztosítása	A kötelező önerőt meghaladó önerő max. plusz 45%-ig számítható, minden 3% plusz 1 pont	0-15	
4.	A pályázat szempontjából releváns, igazolt munka-, vállalkozói-, gazdálkodói tapasztalat	1) nincs, vagy kevesebb mint 1 év – 0 pont 2) 1-3 év – 3 pont 3) 3-5 év – 5 pont 4) több mint 5 év – 10 pont	0-10	

5.	Megyei szintű szakmai szervezeti igazolt tagság	Rendelkezik a szakmai szervezet által kiállított igazolással	0/3		
6.	Igazolt szakirányú végzettség	1) nincs szakirányú végzettség – 0 pont 2) szakirányú szakiskolai végzettség – 7 pont 3) szakirányú felsőfokú végzettség – 14 pont	0/4/9		
7.	A beruházás, eszközbeszerzés hasznosulása (foglalkoztatási hatás, kapacitásbővülés, termék/szolgáltatás skála bővülése stb.)	Jelentős kapacitásbővülést ér el a pályázó (figyelembe veendő a vállalat pénzügyi megalapozottsága is!)	0-5		
		A meglévők mellett új szolgáltatások nyújtására lesz alkalmas a vállalkozás (figyelembe veendő a vállalat pénzügyi megalapozottsága is!)	0/5		
		Új munkahely/új szezonális foglalkoztatás létrehozása válik lehetővé 1) nem várható bővülés – 0 pont 2) több mint 20%-os bővülés – 5 pont 3) több mint 50%-os bővülés – 10 pont	0/5/10		
8.	A beszerezni kívánt eszközök többségének származási helye	Ukrán gyártmány vagy magyar gyártmány – 3 pont Más gyártmány – 0 pont	0/3		
9.	A vállalkozás jelenlegi technikai felszereltsége	A pályázó már rendelkezik a tevékenység végzéséhez szükséges épülettel, eszközökkel	0/5		
Összesen				0	

A pályázat jogosultsági/pénzügyi értékelése

A megpályázott támogatás összege megegyezik-e az árajánlat összegével?
Van-e olyan beszerzendő termék, aminek a beszerzése tiltva volt? (pl. használt eszköz, szgk., tggk, mikrobusz, számítógép)
A beszerzendő termék(ek) forgalmazója ukrainai, vagy magyarországi bejegyzésű cég?
A pályázat jogosultsági szempontból támogatható-e? Ha nem, miért?

Támogatás csökkentési javaslat: (minden esetben szükséges, ha többre pályázik, mint amiről az árajánlat szól, részben jogosulatlan terméket kíván beszerezni, vagy a beszerzendő termék ára/egységára a vele beazonosíthatóan egyező műszaki értékű termékek áránál/egységáránál 30%-al magasabb)
Pontosítás szükséges-e? Ha igen, konkrétan mi?
Szöveges összegzés:

2. számú melléklet

Oktatási-nevelési támogatás

	Kategóriák	Mértéke	Támogatási igény			Támogatás mértéke		
			Igényelt	Megítelt	Elutasított	Igényelt	Megítelt	Elutasított
2016	A-B	22 400,00 Ft	20204	20105	99	452 569 600,00 Ft	450 352 000,00 Ft	2 217 600,00 Ft
	C	2 800,00 Ft	295	288	7	826 000,00 Ft	806 400,00 Ft	19 600,00 Ft
2015	A-B	22 400,00 Ft	19521	19470	51	437 270 400,00 Ft	436 128 000,00 Ft	1 142 400,00 Ft
	C	2 800,00 Ft	301	300	1	842 800,00 Ft	840 000,00 Ft	2 800,00 Ft
2014	A-B	22 400,00 Ft	19150	19077	73	428 960 000,00 Ft	427 324 800,00 Ft	1 635 200,00 Ft
	C	2 800,00 Ft	330	327	3	924 000,00 Ft	915 600,00 Ft	8 400,00 Ft
2013	A-B	22 400,00 Ft	19251	19208	43	431 222 400,00 Ft	430 259 200,00 Ft	963 200,00 Ft
	C	2 800,00 Ft	341	339	2	954 800,00 Ft	949 200,00 Ft	5 600,00 Ft
2012	A-B	22 400,00 Ft	19196	19098	98	429 990 400,00 Ft	427 795 200,00 Ft	2 195 200,00 Ft
	C	2 800,00 Ft	341	340	1	954 800,00 Ft	952 000,00 Ft	2 800,00 Ft
2011	A-B	22 400,00 Ft	19504	19254	250	436 889 600,00 Ft	431 289 600,00 Ft	5 600 000,00 Ft
	C	2 800,00 Ft	435	387	48	1 218 000,00 Ft	1 083 600,00 Ft	134 400,00 Ft

3. számú melléklet

Oktatási dolgozók támogatása

	Kategóriák	Mértéke/fő	Támogatási igény			Támogatás mértéke		
			Igényelt	Megítelt	Elutasított	Igényelt	Megítelt	Elutasított

2016	A	180 000,00 Ft	2122	2092	30	381 960 000,00 Ft	376 560 000,00 Ft	5 400 000,00 Ft
	B	108 000,00 Ft	953	923	30	102 924 000,00 Ft	99 684 000,00 Ft	3 240 000,00 Ft
	C	36 000,00 Ft	2142	2111	31	77 112 000,00 Ft	75 996 000,00 Ft	1 116 000,00 Ft
2015	A	180 000,00 Ft	2191	2173	18	394 380 000,00 Ft	391 140 000,00 Ft	3 240 000,00 Ft
	B	108 000,00 Ft	863	845	18	93 204 000,00 Ft	91 260 000,00 Ft	1 944 000,00 Ft
	C	36 000,00 Ft	1721	1703	18	61 956 000,00 Ft	61 308 000,00 Ft	648 000,00 Ft

4. számú melléklet

Egészségügyi dolgozók támogatása

			Támogatási igény	Támogatás mértéke
	<i>Kategóriák</i>	<i>Mérték/fő</i>	<i>Igényelt</i>	<i>Igényelt</i>
2016	A	150 000,00 Ft	735	110 250 000,00 Ft
	B	100 000,00 Ft	972	97 200 000,00 Ft
	C	700 000,00 Ft	644	450 800 000,00 Ft

5. számú melléklet

Művészeti iskolák dolgozóinak támogatása

			Támogatási igény			Támogatás mértéke		
	<i>Kategóriák</i>	<i>Mértéke</i>	<i>Igényelt</i>	<i>Megítélt</i>	<i>Elutasított</i>	<i>Igényelt</i>	<i>Megítélt</i>	<i>Elutasított</i>
2016	A	180 000,00 Ft	2122	2092	30	381 960 000,00 Ft	376 560 000,00 Ft	5 400 000,00 Ft
	B	108 000,00 Ft	953	923	30	102 924 000,00 Ft	99 684 000,00 Ft	3 240 000,00 Ft
	C	36 000,00 Ft	2142	2111	31	77 112 000,00 Ft	75 996 000,00 Ft	1 116 000,00 Ft
2015	A	180 000,00 Ft	2191	2173	18	394 380 000,00 Ft	391 140 000,00 Ft	3 240 000,00 Ft
	B	108 000,00 Ft	863	845	18	93 204 000,00 Ft	91 260 000,00 Ft	1 944 000,00 Ft
	C	36 000,00 Ft	1721	1703	18	61 956 000,00 Ft	61 308 000,00 Ft	648 000,00 Ft

6. számú melléklet

Kitöltött pályázati adatlap Egán Ede Gazdagfejlesztési Program